

Orientul Român

Revistă politică și culturală.

Defășurăm steagul.

Imprejurările nu par prielnice înființării acestei reviste, cât privește partea financiară. Seriozitatea părții morale însă pretinde să o înființăm.

„Orientul Român“ e revistă politică și culturală. În felul ei, dacă nu răspunde unor trebuințe de neînlăturat, la toată împrejurarea nu e de prisos.

Nu avem universitate românească, nici prilej să ne stâmpărăm setea la izvoarele culturii românești. Nădăjduim, că învățații noștri de pretutindeni vor veni cu sprijinul lor, ca să umplem cât de cât un gol.

Imprejurările grele, prin cari trec luptele noastre politice și cârmuirea lor, cer o binevoitoare observație din partea celor rămași mai la o parte, cer un oarecare control public, cinstit, căruia să nu i-se poată nega buna credință întru nimic și pe urma căruia unele demersuri și măsuri politice vor cere mai mult cumpăt ori energie, — tact ori îndrăzneală. Activitatea noastră are și menirea să dea îndemnuri chiar zelului și bărbăției luptătorilor.

Fiind aderenți și membri ai partidului național, nu-i vom trece hotarele, dar vom lupta să ducem la biruință în cadrele partidului ideile noastre. Suntem în pragul trebuinței, ca programul partidului să fie schimbat și întregit, spre al aduce la conglăsuire cu duhul vremilor schimbate.

Pentru ca să înlăturăm nedumeririle, dăm într'un nucleu, de pe acuma, principiile pe temeiul cărora am dori să se facă aceste schimbări și pentru cari vom stăruii cu prilejul așteptatei conferențe naționale.

Vom cere, ca programul partidului pentru considerații de ordin monarhic național și social să se lămurească și întrească în felul următor:

Partidul urmărește pe cale legală și constituțională realizarea următoarelor postulate:

1.

Devotați Casei de Habsburg-Lotharingia și independenței de stat monarhic, constituțional și democratic, reprezentativ, reclamăm menținerea intactă a Sancțiunii Pragmatice atât ca bază a succesiunii dinastice, a integrității teritoriale și a conexului țărilor de sub Coroana Sfântului Ștefan, cu cele reprezentate în consiliul imperial, cât și ca garanție a sistemului constituțional și a drepturilor istorice.

Cerem însă revendicarea și realizarea acestor drepturi, în concordanță cu cerințele existenței și voinței naționale.

În acest scop insistăm pentru recunoașterea și validarea principiului național întemeiat pe *Liber-tate, Egalitate* și *Frățietate* ca suprem principiu constitutiv de stat și de organizare în toate manifestațiile vieții politice, bisericești și sociale, pentru *toate* popoarele.

2.

În politica esternă stăruim pentru confederațiunea sub egida Casei de Habsburg a popoarelor limitrofe din Orient, precum și a Polonilor din Au-

stria și Rusia, reuniți sub Dinastia noastră, pe temelul dreptului istoric și al libertății naționale, în raporturi de state confederate și întărite prin uniuni vamale, garantându-se acelor țări (România întregită cu Basarabia revendicată, Bulgaria, Serbia, Muntenegro, Macedonia și Albania deoparte, — de alta Polonia), — independența de stat, asigurându-se Dinastiilor actuale și celor ce se vor alege, atribuțiile suveranității și realizându-se astfel unirea tuturor Românilor, Slavilor de Sud, Albanezilor, Macedonenilor și Polonilor, sub protecția Casei noastre domnitoare, — în interesul echilibrului european și al păcii universale, precum și a situației de mare putere a monarhiei noastre.

3.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Insistăm pentru validitatea cerințelor democrației naționale, fortificată prin sufragiul universal, în consonanță cu principiile socialiste ale Creștinismului, în toate manifestațiile vieții publice, pentru apărarea ideilor de națiune, patrie, religie, familie și proprietate, și în consecință stăruim pentru o armonică conlucrare a tuturor popoarelor, confesiunilor și straturilor sociale, în spirit genuin Evangelic și sub paza unor instituții corespunzătoare, autonome, cerem astfel întărirea credinței pozitive și a eticei creștine, întru realizarea idealelor omenești și pretendem promovarea culturii naționale și a bunăstării reale în masele largi ale popoarelor, prin organizații libere și prin echilibrarea intereselor agriculturii, industriei și comerțului, ocrotind mai ales micile individualități ale economiei naționale și ușo-

rând câștigarea legitimă de pământ pe seama acelorora cari îl muncesc.

*

Pe lângă aceste vom lupta fără cruțare, fără considerații și fără părtinire pentru împedecarea ivirii unor apariții păgubitoare în viața noastră publică de pe toate terenele. Vom stărui ca toată mișcarea, toată munca, tot cuvântul și întregă simțirea singuraticilor să fie în legătură și armonie cu principiile de luptă ale neamului și cu interesele mari publice.

Avem o mulțime de rane ascunse, cari nu se pot vindeca, fiindcă se țin acoperite cu vâlul intereselor particulare. Zărim lacune și apariții anormale pe toate terenele publice, fie culturale, economice, politice, fie literare, bisericesti și școlare.

Evenimentele din Balcani ne pilduesc atât de luminos, — arătând că fără puterea simțului național și curățenia vieții publice, neamurile se prăbușesc.

Vom munci întru toate cu bune intenții, cu energie, pe calea legilor, ca să vedem înfăptuirea nădejdelor noastre, ca : Orientul să fie Român!

„Orientul Român“

Problema zilelor noastre.

De Dr. T. Crișanu.

Timpu de fermentație, ce străbatem, conține evident germeii unor noue formațiuni politice, cari ating de aproape și existența națională a elementului românesc. Cum însă existența unei națiuni nu să discută, ci să afirmă, epoca frazelor să încheie pentru a deschide regimul faptelor în fața chestiunii de a fi sau a nu fi. Subt acest raport apoi *cu-vântul* are valoare numai fiind umbra ori vestitorul faptei. O politică de acțiuni care să asigure viitorul neamului în orientul român: iată problema zilelor noastre. Puși în fața acestei chestiuni ne vom da seamă, că istoria este mărturia evenimentelor pentru trecut, iar politica: arta exigențelor pentru viitor. Cât pentru trecut este dată proba absolută a *vitalității* noastre și în deplina ei posesiune este chemarea unei politice conștiente naționale de-a crea un sistem unitar de acțiuni, determinat spre același *ideal* național, a cărui realizare astăzi este sinonimă cu însași rămânerea ființei noastre naționale. Astfel hotărâți la fapte, suntem firm convinși, că pentru străduințele noastre legitime, dacă vom ști să le cristalizăm în evenimente, șansele de izbândă sunt mai presus de orice îndoială. Unitatea sufletească, ce ne străbate fără conziderare la frontiere, unitate ce să manifestă în comunitatea de tendințe și e încheagată în situația geografică a neamului, este de bun augur pentru acțiunea politică a timpului de față. Oricât am lăsa să pre-valeze receala minții peste căldura inimii, nu să poate să ne suprimăm mândria ce o resimțim în fața faptului, că astăzi între doue curente, cel slav și cel german, ce-și discută dominația continentului, elementul nostru a ajuns să fie în virtutea forței și a misiunii ce reprezintă: *limba la cumpănă*. Mândria aceasta, pe când înspiră entuziasmul, fără de care victoria unei cauze nu să poate imagina, pe atunci împune raționamentul cel mai sever asupra principiului ce va să fie aplicat în acțiuni. Aici residă apoi adevărata putere a mișcării elementului nostru spre fapte hotărâtoare, fiindcă întreaga sa pornire se inspiră nu numai din sentimentul comun, dar mai ales din *principiul*

național ajuns astăzi de-a fi recunoscut în lumea civilizată drept suprem principiu constitutiv de stat. Este o deosebită satisfacție pentru direcțiunea noastră istorică, că sub acest raport politica românească a ajuns să fie în perfectă consonanță cu doctrina politică a întregului bloc germano-austriac, înfățișat pentru Balcani de însuși contele Berchtold. Afișarea acestui principiu în afară, nu poate să rămână fără de repercusiune asupra structurii interioare a statului. Să impune în consecință de sine, că în fața problemei de organizare interioară de stat astfel pusă — precum și în fața situațiunii externe paralele, să-și deie de urgență avizul, neamul românesc din aceasta țară, prin supremul organism legiuit, de care dispune azi: *conferența națională*, ca vestitoare a *faptelor salvatoare de neam*.

Necesitatea convocării fără amânare a acestui corp matur, cu observarea strictă a principiilor de organizație electivă a partidului național român din Transilvania și Ungaria, este justificată deplin și prin exigențele situației externe și prin considerațiile pentru organizarea internă, dar nu mai puțin pentru a zăgăzi poporul de soluții și discuții, atât de păgubitor supremelor interese și a le readuce în alvia *solidarității*. Considerând solidaritatea ca singurul succes real al luptelor partidului național dela constituirea sa până azi — avem convicțiunea, că sub pavăza ei se vor valida covârșitor, pentru amici și adversari deopotrivă: *interesul și demnitatea* națiunii române.

Aceste considerații pretind apoi, ca să se manifeste în toată claritatea și puterea ei *loialitatea și hotărîrea la jertfă* a neamului nostru pentru dinastia de Habsburg-Lotharingia, ca purtătoare a ideii de libertate națională, precum și *concordanța* stăruințelor noastre legale cu alianța încheiată de România cu Monarhia noastră — îndrumându-se pe aceste temeuri seria de acțiuni oportune. Iar situația noastră internă reclamă cu tărie ca întrând în curentul apusean, națiunea să-și *lărgească programul politic* făcând cu puțință cooperarea tuturor factorilor ei politici. Cadrele de idei depuse în programul dela Sibiu, conține și altfel numul minimul revendicațiunilor noastre, influințate și aceste nefavorabil prin enunțațiuni ulterioare pline de antinomii și incoerențe în chestiunile cele mai cardinale ale vieții de stat.

Nimic nu probează, pe de-asupra, absoluta necesitate a unei reviziuni de program, decât faptul că sub întreaga epocă de activitate nici într'un singur act și nici prin un

singur deputat ales pe baza programului în vigoare nu s'a desfășurat în cameră programul național.

Pentru o nouă acțiune — un nou program: iată iarăși o problemă a zilelor noastre.

Și cu aceasta încă nu s'a sfârșit. Supremele interese naționale reclamă să-și precizeze conferența verdictul asupra atitudinii ce este a se urma față de corpul legislativ eșit din violențe electorale și față de forța fățișe aplicată chiar și dreptului formal în cameră și să-și manifesteze hotărârea de-ași revendica toate drepturile pierdute nu numai în viața politică, dar și în viața bisericească, atât de grav atinsă în timpul din urmă în fibrele de viață națională. Iar pentru traducerea în viață a hotărârilor, să impune negreșit o fortificare a conducerii, o înlăptuire a unei organizații potrivite, și o serie de avizuri pentru acțiuni calculate și oportune, cari pe când ar evita conflictele zădarnice pentru azi, trăgând învățăminte din trecutul recent, să eschidă repetiția greșelilor și să niveleze terenul pentru succesul zilei de mâine.

Increderea în geniul politic al neamului românesc ne inspiră credința, că rezolvită astfel problema zilelor noastre, rolul unei conferențe naționale va fi legitimat prin forul suprem politic: *Tribunalul evenimentelor.*

Din lumea nouă.

Vă rog stimați cetitori, să mă însoțiți cu toți, ca împreună se facem o călătorie destul de lungă și destul de interesantă. O se vă duc cu mine peste apele Oceanului, plecând din Hamburg. Vom sosi la New-York după o călătorie de 8 zile pe ape, deacolo vom lua trenul care duce cu o celeritate adevărat americană spre Cleveland, pe malul celor cinci lacuri, pe urmă la Chicago și St. Louis, apoi nițel mai adânc spre apusul sălbatic și spre California, unde vestitul San-Francisco deschide porți largi negoțului cu orientul extrem, mijlocind legături însemnate cu Japonia și China.

Dacă mă însoțiți cu interesul și atențiunea Dvoastră, trecem repede peste Viena și Berlin, sosim la Hamburg și de aici la Cux-Haven, unde luăm cel dintâi vapor spre Lumea nouă.

Vaporul nostru, un palat uriaș în formă de suveică, cu 7—8 caturi, cu sale de lectură, restaurant, cafenea, sală de concert, o premonadă destul de mare, pe bord, ducând la trei mii de călători cu sine, pleacă fără multă paradă dealungul Canalului mânecei, și după 18 ceasuri se oprește la Cherbourg, pe coastele Franței. Aici primește pasagerii și posta, capela vaporului caută „Marseillaise“, ca un prinos „Gloire“-ului francez, apoi ne îndreptăm de-a curmezișul peste canal, spre Englitera, la South-Hampton, unde ascultăm pe „Got savethe King“ imnul regal englez. Pe urmă vaporul pornește spre largul Oceanului. Atâtea lacrimi, atâtea fluturări de batiste... Doamne, doar plecăm pe o cale lungă și pleacă un orașel întreg cu noi.

Și în vreme ce conturile uscatului se șterg pe rând iar lacrimile din ochi se svântă, largul de ape se tot întinde și-ți fură gândirea. Firul care-ți leagă sufletul de continentul bătrân se dăpână mereu, pe urmă se isprăvește. Atunci îți mai arunci odată privirea spre țărnul rămas în ceața depărtării, te desmetecești ca dintr'un vis prea lung și prea frumos, buzele ți-se mișcă a dispreț, parecă ai vrea să zici: adio! tu cocotă bătrână! Și te întorci cu fața și cu sufletul spre continentul cel nou, lumea viitorului.

De acum te i-a Atlanticul în stăpânire. Așezat pe o laviță din premonada vaporului, dai drum privirilor în larg, să alerge necălăuzite, să se cufunde în ceața care ține în cadre orizontul, iar gândul tău ostenit de atâtea impresii, hodinește legănat de moleșală.

Nu vezi dealuri, insule, nimic, decât apele și ceriul. În golul ăsta pătrunde din când în când șirena vaporului, cu un muget surd ce se pierde în depărtare, fără rost, ca glasul prorocului în pustie. Din când în când apar ici-colo bărcile pescarilor, corăbii cu vântrele și câte un vapor, grăbind spre Europa. Te înfiorează frumuseța privești și poezia pustiului, ce ți-se așterne pe suflet. Cu toate acestea Oceanul nu-i pustiu, mai ales astăzi, când îl străbat de-a curmezișul zilnic zeci de mii de oameni. Acest nemărginit de ape își are farmecul său deosebit. Te simți străin și primejdut în ziua dintâi, ca a doua zi în zori să ieși cu nerăbdare pe bord și să saluți Oceanul ca pe un vechiu și bun prieten, care te leagănă și-ți alintă gândurile. Valurile lui ce murmură molatic, vorbesc fantaziei tale despre atâtea mari și minunate întâmplări, începând cu îndrăznețul corăbier din Genua, care pornind acum patru veacuri cu primitivele corăbii, a străbătut largul apelor pe nimerite, ca să dea urmașilor o nouă lume plină de nădejdi și să moară pe urmă în lanțuri, precum se cuvine binefăcătorilor omenimei. Un murmur surd îți amintește despre Atlantic, continentul de odinioară, care s'a cufundat împreună cu păcatele oamenilor ce-l stăpâneau, care și astăzi trăește însă în mitologia grecească și în povestirile pescarilor de pe coastele Atlanticului. Cine știe, poate peste un vraf de vremuri va trăi și continentul nostru numai în amintirea palidă a celor ce vin și în șopotul apelor cari vor murmura, frământându-se mereu.

Și astfel dăpănând mereu amintiri cari îți vorbesc de navigatori îndrăzneți, de aventurierii fără suflet ai mărilor, de faimoase escadre navale și de sângeroase războaie pe apă, ascultând în fiecare zi concertul cu muzică aleasă în promenadă și în sala mare a vaporului, te trezești ca dintr'un vis, cu oarecare părere de rău chiar, că vaporul se apropie de New-York, cel mai mare port din lume, cel mai mare oraș din America.

La intrare, împrejurul „Statuei Libertății“, dăruită de poporul francez, mișună ca într'un furnicar vapoare, mai mici și mai mari, corăbii, motoare cu benzină și luntri, de pe cari lumea ne salută fluturând batistele. Apoi înțrăm

în docuri. Din fumul ce stăpânește ca o ceață, apar conturele uriașelor palate, cari sgârie norii și străbate până la noi zgomotul surd, mistic și înspăimântător totodată, al vieții americane.

Ce-i sbuciumul valurilor, urletul furtunii pe Ocean, pe lângă frământarea asta sălbatecă, aproape disperată, de pe stradele New-Yorkului? Valuri de lume se cufundă pe porți largi la stațiunile trenurilor subterane, valuri de lume se îmbulzesc spre tramvaiurile de pe suprafață și alte valuri urcă și coboară trepți spre stațiunile tramvaiurilor, cari circulează la înălțimea de patru etaje, dealungul stradelor.

Lumea asta, care aleargă după afaceri pe subt pământ și în aer, care urcă de zeci de ori pe zi cu ascenzorii, câte 40—50 de caturi, îți pare cuprinsă de friguri, îți pare că întreg orașul cu ale lui 7 milioane de locuitori, trăiește ca într'un delir.

Cu cât pătrunzi mai adânc în acest Babilon al zilelor noastre, tot mai mult se tocește simțul eului tău propriu, tot mai mult începi să te simți ca un mecanism fără voință al civilizației, care te soarbe, care nivelează și te supune. Privești parcurile, privești statuetele și monumentele, privești muzeele și frumoasele catedrale, cari dispar însă pe lângă edificiile uriașe dimprejur, de două ori atât de înalte cât ori și care turn de biserică; privești cel mai lung pod din lume, circulația cea mai nebună în port, hipodromul, cu scena și reprezentațiile lui de proporții nemai pomenite la noi, uriașele hale de vânzare, cari cuprind pătratul dintre patru străzi și totuși își ridică marfa până într'al zecelea etaj, prezentându-ți în fiecare priveștiștea unui târg de țară, cu zeci de mii de târgași; privești apoi stațiunile trenurilor, zidite din marmură subt pământ și buimăcit de zgomot și de cele văzute, abia aștepti clipa să plece trenul și să te vezi scăpat din vâlmașala lumii de aici. Trec și eu peste descrierea New-Yorkului, deoarece mă ostenesc chiar și aducerile aminte, apoi fiindcă descrierea acestei impozante metropole ar umplea singură cadrele acestei reviste. Planul călătoriei noastre ar fi să ajungem cât mai îngrabă la Cleveland, unde să dăm de Români, deoarece la New-York ei sunt respirați și greu ai putea să-i afli, poate în cartierul ovreesc din East Side, unde afli de altfel grosul streinilor, dintre cari cu greu cred să lipsească reprezentanții vreunui neam din lume. Aici dai lângă „Caffè Roumania“ cu

mușterii Bulgari și Greci, de „Caffè Kossuth“ cu Ovrei și Români din Sătmar, auzi tot felul de cântări bizare, însă prea arare accentul doinei românești, fiindcă Românilor nu le place New-Yorkul.

Informatorul îți spune că la Cleveland poți să ajungi pe multe căi, deoarece drumurile ferate nu sunt ale statului, ci zeci de companii private își au rețelele proprii cari te duc pe alte căi la aceeaș țință. Luăm linia „Big Four“ care trece prin Buffalo și ne duce la Cleveland în 10 ceasuri, drum cam cât dela București la Viena, oprindu-se abia la patru stațiuni. Pe drum trecem pe lângă cataractul Niagarei, dar nu ne oprim de astădată, fiindcă suntem în America și n'avem timp, admirăm frumuseța locului Erie, unul dintre cele cinci lacuri mari, cari fac granița dintre Statele Unite și Canada, și cari cuprind un teritor cât monarhia Austro-Ungară, vedem lumea de pescari și circulația vapoarelor pe lac, apoi desmeteciți din buimăceala New-Yorkului, ne oprim la Cleveland, în oraș cu 600,000 de locuitori, pe malul lacului Erie.

Înainte cu o sută șasăsprezece ani, pe locul împodobit astăzi cu palate impunătoare, cari privesc pe lac din ferestrele lor 18—20 de caturi, erau păduri întinse, în cari se sălășluiau cetele Indienilor Siaoux, sub șefia marelui Cuyahoga, după a cărui nume, ca un fel de ironică pietate a albilor, se chiamă astăzi districtul Clevelandului. Cleveland, fiind prezident al Statelor unite, și-a zidit aici rezidența de vară, iar suita lui, ca să-i fie aproape, a cumpărat locurile dinprejūr, s'au zidit case și astfel s'a întemeiat orașul, care într'un singur veac a întrecut orașele noastre vechi, cu istorie de o mie de ani.

Indienii s-au retras spre apus, pe locul lor s'au așezat coloniști albi, cari au stirpit pădurile, întemeind ferme, resfirate la început, cari tot mereu s'au înmulțit. Cu timpul s'au zidit fabrici, a crescut negoțul, încât astăzi pe locul vechilor sălese de Indieni, tramvaiele electrice străbat boulevarde largi, furnică automobilele, iar în port se concentrează negoțul sutelor de orașe de pe malurile celor cinci lacuri.

Jumătate din locuitorii Clevelandului sunt Americani, ceealaltă jumătate sunt streini.

În proporția numărului urmează Germanii, Italienii, Boemii, Polonii, Ungurii, Slovaciai apoi Români. Aflăm însă mulți Sârbi, Ruși, Turci, Chinezi, Asirieni și de alte neamuri.

Românii s'au așezat mai cu seamă în partea de apus a orașului, unde au două biserici, două redacții, mai mulți neguțători, peste tot fiind până la șase mii de suflete, aproape toți Români din Ungaria. Dintre orașele americane, singur New-Yorkul să poate asemana întru câțva cu orașele mari din Europa, celelalte toate își au caracteristicul lor. Clevelandul e oraș cu adevărat american. În centru are „Public Sguare“ adevăratul patratul public, care servește ca punct de orientare pentru întreaga întindere a orașului. Aici și împrejur sunt edificiile cele mai mari și mai frumoase, în ele nu locuiește însă nimeni, fiindcă aici sunt birourile comerciale, prăvăliile uriașe, judecătoriile, casa orașului, poșta, aici își au biroul toți medicii, advocații, inginerii, aici sunt toate agenturile, cu un cuvânt, aici aflăm întreaga pulzația orașului, peste zi. Acest centru e strâns ca într'un inel de fabricile nenumărate, de stațiunile căilor ferate ale diferitelor companii, cari să întrec cu zgomotul asurzitor al circulației din centru, acoperind întreaga împrejurimea lor cu fum năbușitor de cărbuni, atât de nesănătos pentru plumâni și dușman atât de mare toaletelor scumpe.

La rândul lor, toate fabricile și stațiunile acestea sunt cuprinse de un inel și mai mare, un ocean de case mărunte, afumate, locuințele muncitorilor și ale proletariatului. Norul de fum dela fabrici le acopere în mare depărtare, pătrunde pe ferești în case și în miile de birturi simple și murdare, în cari se abat muncitorii când vin dela lucru, ca să bea „Whiskey“ acest rachiou american otrăvitor și bere ieftină, dar foarte crudă. La periferii dăm apoi de inelul locuințelor adevărate, unde nu pătrunde fumul și unde stau oamenii mai cu dare de mână. Aici stradele sunt mai bine pavate, mai curate și sunt umbrite de arbori îngrijiți. Casele sunt zidite în formă de vilă, avându-și fiecare împrejur un parc drăguț. Aici nu mai sunt birturi, nu e nici negoț, ci grădini publice, școale, biserici, biblioteci publice și libere, muzee și terenuri pentru diferitele sporturi. Stradele Clevelandului pornesc din centru, în formă de raze, până la periferii. Stradele curmezișe, cari sunt croite sistematic tot la 100 metri, sunt numerizate și notate că sunt la vest sau la sud dela centru, astfel că aflarea cutărei adrese e cât se poate de ușurată, chiar și pentru streini.

Să nu credeți că formațiunea asta curioasă a orașului ar fi urmarea unui sistem anume. Orașele americane n'au un trecut mai mare, decât ceva peste o sută de ani. Cele

dintâi familii, cari s'au așezat, zidind colibi în vre-o pădure, nici n'au visat că peste o sută de ani cătunul lor va deveni un oraș mare, cu milioane de locuitori și cu un negoț atât de estins. Când a ajuns cătunul să aibă 50 de familii, s'a simțit trebuința unui negoț primitiv, pe urmă i-s'a dat linie ferată, la câțiva ani s'a zidit o fabrică, cât de cât, iar fabrica nu peste mult desvoltându-se, și-a adus muncitori din alte părți, cari s'au așezat cu locuințele împrejurul fabricilor și împrejurul stațiunii căilor ferate. Orașelul s'a desvoltat mereu, s'au zidit fabrici după fabrici, companiile liniilor ferate s'au simțit îndemnate să caute legături cu el în urma circulației mai mari ce se putea nădăjdi în viitor și astfel au rămas fabricile și locuințele muncitorilor în centru, asemenea negoțul, iar familiile mai cu stare s'au depărtat cât puteau de mult de zgomot și de fum și s'au așezat la periferie. Așa și în Cleveland, trenurile pătrund și astăzi prin inima orașului, pricinuind oarecare zgomot și murdărie, ușurând însă comunicația pasagerilor și circulația de mărfuri.

Chicago, al doilea oraș în Statele Unite, cu două milioane și jumătate locuitori, cu un negoț, care rivalizează cu al New-Yorkului, are aceeaș formă ca și Clevelandul. Ca estindere n'are păreche în lume. O singură stradă are lungimea de peste 30 kilometri, are peste 100'000 de locuitori și peste 6000 de prăvălii.

Chicago mijlocește negoțul și comunicația dintre apus, miază-zi și răsărit. Milioanele de vite cornute, cari cresc prin bogatele praerii ale apusului, aproape sălbatice, ajung în vestitul abator din Chicago, unde într'o singură zi se taie și se prelucrează până la 25 mii de boi, peste 40 mii de porci și tot atâtea oi. Atâta pustiul de carne ajunge în uriașele refrigeratorii, unde îngheață ca peatra și de unde tot în vagoane cu gheață, duse de trenurile speciale ale abatorului, se trimit spre toate părțile Americii de nord. Averele și puterea trustului de carne, a ucis orice concurență pe teritoriul Statelor Unite, încât astăzi ei sunt stăpâni peste toate piețele. Din abatorul dela Chicago se nutresc zilnic o sută milioane de guri. Chicago mijlocește și trimite produsele industriale spre sud și spre apus, aducând de pe acolo produsele câmpului și mijlocindu-le spre nord și spre răsărit. Zgomotul și circulația de pe strade îi amintesc New-Yorkul. Din New-York se desfașură întreg comerțul estern, din Chicago întreg comerțul intern. Atâtea trenuri, câte întră și ies zilnic din sta-

țiunile acestui oraș, echivalează cu circulația stațiunilor din Budapesta pe o lună de zile.

În vremea din urmă și-a găsit însă și orașul Chicago un primejdios rival, în orașul St. Louis din statul Missouri, cam la 1000 kilometri spre apus. Până acum Chicago era orașul hotarnic între părțile industriale și locuite din răsărit și părțile curat agricole sau de tot pustii din apus și miază-zi. Cu sporul natural și cu emigrările însă, valurile de locuitori au pătruns tot mai mult spre apus până la St. Louis, care astfel a luat mult din importanța de mijlocitori a celor din Chicago. Și parcă cei din Sf. Louis ar fi presimțit importanța și chemarea lor în viitor, deoarece au dat orașului lor o formă cu mult mai potrivită desfășurării negoțului ce va urma să fie. Stațiunea liniilor unite din St. Louis e unică în felul ei pe întreg continentul, ca mărime și rânduială. Când ai intrat în gară crezi că ești într'un oraș întreg de vagoane și locomotive. Lungime și lățime de câțiva kilometri nici nu poți să vezi altceva decât lucruri aparținătoare stațiunii ferate. Singură gara asta are o întindere cât un oraș mai mare din Ardeal, *ca bunăoară Clujul*.

Orașul se întinde pe malul drept al falnicului râu Mississippi, pe care navigația duce viața comerțului spre nord și miază-zi. De aici spre sud și spre apus pământul e mai roditor decât la nord și părțile dela răsărit și numai depărtarea uriașe poate fi pricina, că totuși pământul e mai ieftin și mai puțin cultivat, ba în unele părți statul dă și astăzi gratuit câte 160 de pogoane oricărui cetățean, care se obligă să-l muncească și să-l stăpânească. Orașul și lumea pe care o întâlnești aici e de colorit cât se poate de variat. Pe lângă orașeni întâlnești cu mult mai mulți negri decât în orașele de până aci, prea adese întâlnești caravane de Indieni și de țigani europeni, cari cine știe cum au ajuns și până aici, și cari între ele se aseamănă foarte mult. Chinezii și Japonezii se ivesc în număr tot mai mare, pe urmă îți fac o deosebită impresie adevărații fermieri din „Wild West“ apusul sălbatic, așa numiții „Cow-boy“ cari vin călări din depărtare mare să târguiască, să vândă și să tragă chefurii călare pe cal, la ușa birtului. Aceștia sunt copiii praerilor, adevărații copii ai nimănu, cărora le zic „Cow-boy“, „copilul vacii“, fiindcă nimenea nu le știe părinții, ci s'au trezit cu ei așa dintr'odată pe lângă cirezile de vaci. Nu i-a întrebat nimenea de nume, nici de unde vin, nici de pricina care i-a

adus. Ei n-au întreat de simbrrie, nici de stăpânul la care au întrat în slujbă, fără să fie chemați. Când au sosit, zdremțoși și flămânzi, din cutare răsărit, n-au zis altceva decât că: „John mă cheamă, și mi foame“ și atunci cei mai vechi de pe lângă cirezile de vite le-au dat vestmânt la fel cu al lor, plosca să închine cu „whyskey“ au tras un vițel pe frigare, i-au dat un mânz pe care n'au pus șeaua până atunci, o pușcă și revolvere, un pumnal de „aia treabă“ și i-au zis: „Iată John, ai de toate și n'ai să faci altceva, decât ce vom face și noi. Un „oarecine“, are aici în praerii, nici noi nu știm, nici el nu știe, câte vite cornute, praeriile sunt largi și libere ca Oceanul, noi stăm călări pe de margini, din zori și până în seară, întru cât se poate grijim să nu se resfire vitele, nu întrebăm nimic și nu spunem nimic, iar dacă s'ar întâmpla să vie lotrii praeriilor să ne ducă o parte din vite, tu ai să înveți să șueri. John, să dai semn la tovarăși, ai să înveți să te culci lipit de gâtul calului și îndoit pe subt botul lui, să tragi la țintă, dar să nu cazi de pe cal, că fuge al dracului. Iar noi între noi, John, să nu uiți, suntem frați și la bine și la rău“.

După întroducerea asta recrutul se ospătează cu nouii lui tovarăși, încep glumele și nimeni de acum nu-l mai întrebă de ce e trist ori vesel, de ce a plecat de acolo din răsărit, din lume, și că mai are pe cineva drag acolo? În praerii nu-i poliție, nici judecată. Ceata de Cow-boy își are șeful ei pe cel mai bătrân și cel mai iscusit, care judecă și împușcă, dă ordin și pedepsește cu biciul sau cu glonțul, fără apelată.

Sunt nenumărate cirezile de vite și de Cow-boy în praerii. Ei stau ziua întregă în arșița soarelui și călări, cu mâna pe armă, la pândă, din când în când dau ture de galop ca să adune cirezile resfirate, iar seara, când s'a ostoit și cel din urmă vițel, când toate vitele hodinesc ascunse în iarbă de un metru, când luna revarsă peste praerii, ca peste un Ocean întins, potop de raze aurii, în dulcea feerie a serii, când ici colo se mai aude un glas de pasere nocturnă, ori cântecul de broaște înmlăștinoase, Cow-boy-i se tolănesc pe lângă focuri, cinează, ospătează și se alină. Unul cântă, altul spune o poveste de demult, pe care va fi auzit-o poate odinioară, în copilărie, stând culcat în pat de mătăasă. Ei nu sunt veseli; împrejurările traiului lor au lăsat urme de sălbătăcie moroasă pe fețele lor arse de soare, totuși dacă îi privești, la mulți din ei

întâlnești priviri senine, citești finețe și melancolie pe fața unora, iar pe mâinile lor mici și nervoase, ori cât ar fi de arse de soare, ori cât ar fi de scorțoase, se vede c-au fost îmbrăcate cândva și în mânușile cele mai fine, degetele au alunecat și pe clape de clavier și că numai pe urmă s'au deprins cu frânele și cu armele reci.

Dar vezi, așa-i în lume, nu ca aici în prairie. „Acolo“ sunt atâtea femei, atâția ochi dulci, schinteetori, atât de mare-i iubirea în suflet și atâta-i de multă ura împrejur, încât, O Doamne! mâna îți lunecă ușor, că patima o poartă, apeși abia nițel cocoșul unei arme, un om care ți-a stat în cale se prăbușește la pământ scaldat în sânge, iar tu arunci o privire dureroasă, desnădăjduită, cea din urmă privire, spre geamurile celeia ce ți-a fost dragă, alergi la gară, sbori buimăcit, cu frica dreptății omenești la spate, deasupra capului vezi spânzurătoarea, în față pustiul și o viață îngropată în „Wil-West“, în Apusul sălbatic, cuibul atâtor taine și al atâtor dureri ascunse. Până aci nu ajunge puterea ordinei, prin urmare alergi pe nimerite, pe căi neumblate, prin iarba praerilor în care te pierzi, dai de cea dintâi ceată, te vezi între „copii praerilor“, și din clipa în care spui și tu, că „John mă chiamă“, ești și tu Cow-boy, ești și tu „copilul de vacă“. Și-s straznici copiii aceștia ai nimăului. Ei nu-și cunosc stăpânul și nu cunosc porunca, ei nu cunosc nici frica, nici păcatul, nici dragostea de viață, nici teama de moarte, nici lumea n-o mai cunosc, nici pe Dumnezeu.

Cu lumea și cu viața și-au făcut socoata, s'au răfuit pe deplin, nu mai au nimic de împărțit. Când sosește glonțul care li-a fost menit și care aproape niciodată nu rămâne, din culcușul moale, din cel din urmă așternut al lor, se înalță un suspin din prairie, iar între tovarăși se răspândește ca o veste de toate zilele, prea obicinuită, zvonul care nici nu mai impresionează pe nimeni, că pe John l-au nimerit „afurisiții“.

Iși au însă și ei clipele lor, când se răzbună. Sosește un călăreț grăbit și vorbește cu șeful. Un șuier prelung străbate câmpia, din toate părțile se adună Cow-boy-i veseli, în galopul calului. Șeful le dă un ordin și atunci ei se înșiră ca în linie de bătaie, pătrund în cârdurile devite, desfac și separează câteva mii, pe nenumărate, pe urmă pregătindu-se de drum, jumătate din ei pornesc cu vitele, mânându-le de-a călare, spre răsărit, spre St. Louis. În două-trei zile ajung la ocoalele de lângă oraș,

unde vin orășenii să primească, să cântărească, să numere și să stampileze vitele. Atunci apoi șeful dă fiecăruia un pumn de bani nenumărați și-i lasă să plece în oraș, așa călări, înarmați, ca să-și facă și ei câteva zile bune. Li vezi atunci pe stradele din St. Louis, galopând ușor și disordinați, chiuind și șuerând, dând salve de puști și de revolvere oprindu-se la ușa fiecărui birt, grupați în drum, închinând veselii și cântând acolo în stradă de-a călare. Pentru ei nimic nu înseamnă ordinea, nici poliția. Cow-boy-i își au drepturile și libertatea lor, de cari nici unde și nimenea, nici chiar prezidentul țării să nu se atingă, fiindcă ei nici gluma nici teama n'o cunosc, iar armele lor se slobod al naibii de ușor și nimeresc al dracului.

Aceștia sunt Cow-boy-i, sălbaticii fii ai praeriilor din apus, cari dau armatei Statelor-Unite cea mai minunată cavalerie.

În războiul din Cuba cu Spaniolii au fost sub comanda colonelului Roosewelt, mai târziu prezidentul Statelor-Unite. În fruntea acestei cavalerii a săvârșit el minunatele și îngrozitoarele asalturi, cari vor rămânea de veșnică amintire în istoria cavaleriei, și în urma cărora a ajuns el să fie idolul sărbătorit pe întreg teritoriul drapelului albastru cu stele albe. Băieții ăștia erau mai mult decât o cavalerie și mai mult decât o infanterie, erau infanteriști cari ținesc admirabil și călăresc de minune. Atăcau armata spaniolă repede, pe neașteptate, lăsându-și caii să pască nepăziți, la o depărtare oarecare, culcau la pământ batalioanele inamice, buimăcite și surprinse, urma apoi o fugă bună și la șuerul fiecăruia, calul seu cu care a crescut în praerii înceta să pască și venea în galop în calea stăpânului, adeseori prin ploaie de gloanțe. În câteva clipite un nor de colb, chiotul și șuerările prelungi spuneau că mai nainte au fost aici câteva mii de Cow-boy, au atacat și au dispărut, ca o viforniță, ca o grindină.

În același război era vorba să spargă o poziție inamică, foarte importantă. După sistemul lor s'au apropiat tiptil, dar fiind observați, Spaniolii i-au primit cu o ploaie sângeroasă de gloanțe. Surprinși de nereușită, înspăimântați de pierderile pe cari le-au îndurat, Cow-boy-i au bătut în retragere. Și atunci glasul colonelului Roosewelt a străbătut puternic, ca glasul de bronz, peste șirurile lor: „Cum? Cow-boy-i fug, când *trebuie* să învingem?” și aprinzându-și țigara, a pornit singur prin ploaia de gloanțe spre șirurile dușmane.

Fetele arse de soare s'au înroșit dintâi ca racul, pe urmă șuer după șuer a străbătut din rânduri în rânduri, „feții vacilor“ s'au întors, au dat năvală și peste câteva minute au infipt drapelul american pe culmea care a rămas singură mărturie acum, acestei bravuri fără păreche.

Așa sunt Cow-boy-i, „copiii nimănu și așa vor fi, până când vor mai fi praerii prin, Wild-West“.

*

Văd și eu că prea m'am adâncit în poezia praerilor, cari te fascinează și numai prin amintirea lor, totuși cele mai frumoase strofe se impun abia de acum condeifului și simt, că ar fi păcat să ne întoarcem spre căminurile noastre fără ca oprindu-ne pe-o clipă, să ascultăm tainica poveste a vântului de seară, care trecând peste praerii, ne amintește despre trecutul unui neam, care le-a stăpânit odinioară și care se stinge aztăzi.

Dacă plecăm din St. Louis spre statele din apus, spre California de pe malul Oceanului Pacific, cu clima ei dulce și cu păduri de portocali, întâlnim prea adese niște caravane curioase de oameni, cu fețele ca bronzul, porniți spre degenerare, aspectul cărora îți stârnește mila. Sunt urmașii stăpânitorilor de odinioară peste praerii și păduri, urmașii Siouxilor și Mohicanilor, urmașii atâtor viteji, cari au fost distruși, dar și-au apărat moșia și libertatea până la cea din urmă picătură de sânge. Aceștia sunt Indienii, cari resignați și împăcați cu soarta lor, duc o viață nomadă, destrăbălată.

Li întâlnești prin praerii, pe drumul mare, prin orașe și pe trenuri, făcându-ți impresia caravelor noastre de țigani. Tuberculoza și luesul, alcoolul și mizeria le-a răpit și cea din urmă energie, și cel din urmă simț de demnitate. Sunt Indienii cari s'au supus domniei Albilor, tânguindu-și viața lor mizerabilă și așteptând apropiatul sfârșit pe care ei îl știu și care trebuie să vină. Mai sunt câteva seminții cari nu s'au împăcat cu împrejurările, cari nădăduesc și astăzi în puterea armelor și a vitejiei. Acestora li s'au dat din partea statului așa numitele „teritorii rezervate“, unde trăiesc ca odinioară, prin păduri, singur numai din vânat.

Dar și cei resignați și cei războinici vor avea aceeași soarte, precum au aceleași boale și aceleași păcate. Ei beau și beau iarăși rachiul otrăvitor și cântă, cântă mereu niște cântece cari seamănă a rugăciune, niște cântece

dureros de triste și monotone, cari astăzi însă par a fi mângâierea lor cea de pe urmă.

Eu stau și astăzi sub impresia unui astfel de cântec, auzit din gramofon. Nu e nici urât, nici frumos. Are părți cari samănă cu doina noastră. E duios și trăgănat ca un cântec de îngropare și îți amintește oia când plânge după mielul ei. L-a cântat un Indian din neamul Siuxilor, și de pe glas se cunoaște că era un Indian bătrân.

Poate nu m'ar fi impresionat, dacă nu știam că e cântecul unui Indian și n'ași fi priceput jalea adâncă a unui neam care moare și adâncul reproș care tremură în fiecare notă. Acest cântec m'a infiorat și m'a răzvrătit.

Au trecut abea patru sute de ani de când corăbierul sărac din Genua s'a rătăcit în calea lui spre Indii, în lumea asta minunată, și acest timp a fost deajuns ca peste cuibul vitejilor Siuxi, peste largul bogatelor pajiști să se aștearnă rețeaua de linii ferate, care leagă între ele orașe de orașe, — gonind viața romantică de odinioară spre adâncul codrilor de veacuri.

S'a stins și neamul Inca, s'a îngropat și fala unui neam cu cel din urmă Mohican, iar cântecul războinic al Siuxilor de odinioară este azi un cântec jalnic de îngropare, pe o placă rotundă într'un gramofon.

O! era, era aici viață, fericire și noroc. Ceriul era senin, codrul umbros, câmpia verde, izvorul curat, — și libertatea deplină. Treceau furtunatici călăreții, pe cai abia îmblânziți, alungând cerbii și bourii.

În corturile „pieilor roșii“ era cântec și veselie. La miază-zi neamul înca avea orașe frumos zidite și cultură destul de înaintată. Dar a sosit Ferdinand Cortez și în numele învățăturii lui Hristos a cerut credința lor străbună, — ori viața. Iar cel dintâi dar dela Albi, au primit inchiziția.

Cu gândul la averile mari ale elitei autohtone, i-a silit să primească botezul ori să moară. Averile lor se luau pe seama lui Hristos. Iar dacă primeau botezul, erau acuzați de fățarnicie, zicând că pe ascuns se închină zeilor păgâni.

— „Ești eretic, trebuie să mori! Dar mai ai o scăpare! Să ne spui unde ți-ai ascuns comoara!“

Și dacă nu spunea, îl torturau. Și dacă spunea, îl ucideau, fiindcă a rezistat prea mult dorinții — lui Hristos.

Dar Albii le-au mai adus ceva: „băutura de foc“, — alcoolul. Cine-l bea se înveselește, se face puternic, viteaz!

Și s'au făcut șetre mari, unde Albii vindeau pentru aur minunata „băătură de foc“.

Tot pentru „băutura de foc“ au câștigat și stăpânirea asupra țării. În stare de beție autohtonii se învoiau la toate. Dar războinicii dela miază-noapte n'au primit aceste daruri. Ei își răzbuiau căpeteniile ucise și băutura de foc nu o cum-părau ci o răpeau. Prin urmare s'a pornit lupta de extirpare împotriva lor.

Au urmat veacuri de sânge, de vânatoare după oameni.

Peste trei sute de ani pieile roșii cad cu desăvârșire, învinși prin plumb și „băutura de foc“.

Steaua lor apune pentru totdeauna. Stindardul cu stele-garantează că steaua lor nu va răsări niciodată.

De aceia, ascultând cântecul bătrânului Indian, mă înfiorez. Parecă ași fi lângă cadavrul unei rase de oameni, alături de un mormânt uriaș.

Marele criminal adună comori și ascultă nepăsător cântecul duios de lebedă, în care plânge durerea neamului lipsit de țara lui, de cuibul lui, pentru care nu i s'a dat decât glonț, whiskey și sifilis.

Strânși în cercuri bine păzite, pe locuri sterpe, Indienii pier pe zi ce merge și nu peste mult va veni ziua când n'o să-i mai vedem nici în circuri.

Se apropie ceasul când vom auzi vestea că și cel din urmă Sioux s'a stins, ca să îngrășe și el pământul patriei sale — pentru alții.

Și Albul lacom își va vedea atunci opera desăvârșită. Va sta falnic pe mormântul unei rase întregi de oameni, — care a trebuit să piară, fiindcă Albul avea trebuință de comori...

Subt pretextul ca să nu se mai poată război între ele-diferitele seminții, au fost izolate la depărtări uriașe. Li s'au dat locuri anumite pentru trai, așa-numitele „teritorii rezervate“.

Acel teritor n'au voie să-l părăsească. E păzit de armată. Vânatul e pe isprăvite, dar statul le dă alcool de po-mană, cât doresc ei. Dar nu le dă doctori.

Ei nu muncesc pământul. Trăiesc în păduri, prin cor-turi, ca mai-demult, subt căpeteniile lor.

Din când în când ei se răsvrătesc de foame și de frig. Atunci năvălesc asupra posturilor de pază și se încing lupte îngrozitoare, încercând să spargă inelul ce îi ține strânși. Dar armele lor sunt vechi, puterile sleite și diferitele seminții sunt izolate una de alta. De obicei se împacă, dacă le aduce statul un nou transport de spirt. Și statul e foarte darnic în privința asta. Pielea roșie a Indienilor s'a roșit și mai mult

de alcool și viteazul Sioux de odinioară astăzi este un degenerat, care-ți stârnește mila.

Când se îmbată, Indienii seucid ei între ei. Nime nu le are grija. Dacă se roagă, sunt lăsați să intre și în orașe, să se „desfăteze“. Dar numai unul câte unul și fără arme.

Iar birtașilor li s'a oprit, cu pedeapsă de trei ani robie, ca să le vândă atunci măcar un strop de băutură.

După un păhar de whiskey, se trezește în ei virtutea străbună, dorul de răzbunare, iar ura lor pentru Albi n'are margini.

În luptele lor cu Albii ei au avut triste experiențe. Ei sunt îngreșoși de egoismul Albilor, cari n'au nimic sfânt decât interesul și aurul. Albii nu-și țineau cuvântul și jurământul. Legau pace cu Indienii, apoi îi atacau mișelește, în timpul nopții. Cruzimile lor n'aveau margini față de Indieni. Și, după fiecare luptă, torturau prizonierii ca să mărturisească unde au ascuns comorile.

Un misionar spune că Indianul bătrân le vorbește copiilor frazezi lucruri și adevăruri crude despre Albi.

— „Să nu fiți răi, ca Albii! — le zice. „Albul e lacom, laș și viclean. El n'are omenie, nici milă. Albul e mincinos și stricat. — Numai un zeu rău ca și ei îi poate sprijini să învingă mereu în luptele lor. Când îl întâlnești, să nu privești la el, că te murdărești. — Ridică-ți privirea la cer, ori, *dacă poți — ucide-l!*“

Indienii își schimbă mereu șefii. Dacă se isprăvește alcoolul și nu sosește la timp altul, șeful e detronat. Urmează lupte interne, apoi cel învins cere ajutorul Albilor. Aceștia le fac pace, precum ei se pricep și le dau de beut.

Prea puțini dintre ei s'au resignat, parăsindu-și portul și obiceiurile. Dar nu sunt de trăit, că îi ucide tuberculoza. Aceștia sunt osândiți la moarte de cătră semenii lor, ca renegați.

Imi aduc aminte de o serbare ce s'a dat la 30 Maiu 1908 în Cleveland. Implinindu-se o sută de ani dela moartea unui viteaz șef Sioux, viteazul a fost exhumat pe cheltiala statului și mutat la alt loc.

La serbarea asta au luat parte mulți Indieni Siouxi, aduși anume cu șefii lor, în portul lor original. Ei păseau sumeți prin mijlocul mulțimii, par'că s'ar fi jurat să nu privească la Albi decât cu un adânc dispreț. Și ținuta lor nu s'a schimbat în tot cursul serbării.

E dureroasă povestea șefului Indian, mort acum 100 de ani. El purta numele „Săgeata de Fulger“. Urmând în

șefia tatălui său ucis de o altă seminție, avea numai dorul răzbunării. Era abia de 18 ani, dar cel mai viteaz pe acele vremuri. El a pornit împotriva dușmanilor și cele două seminții s'au încăerat. „Săgeata de Fulger“ a făcut minuni de vitejie. Au învins, dar cei învinși n'au uitat. Aliindu-se cu alte două seminții, au năvălit asupra Siouxiilor. Pe când „Săgeata de Fulger“ împărțea din belșug moartea între dușmani, oamenii lui au fugit cu lașitate. El a scăpat cu fuga, și sosind la corturile lui, o femeie i-a spus că a fost un complot împotriva lui. El a pedepsit pe vinovați, apoi s'a pregătit de nou de apărare, fiindcă dușmanii soseau. În fața multimii dușmanilor, el pierdu două lupte. Desnădăjduit, viteazul s'a dus la Albi, să ceară ajutor. Dar în zădar. Aceștia nu voiau să-l ajute, având interes să nu se amestece în luptele „pieilor roșii“. El s'a întors cu dor de luptă și de răzbunare, la poporul său. Dar întors acasă l'a ajuns o nouă desiluzie. Ai lui aveau acum alt șef, și legaseră pace cu potrivnicii, cu condiția să-l izgonească pe „Săgeata de Fulger“.

Plin de amărăciune, a rostit blăstăm asupra tribului său, apoi a venit la Albi, la Cleveland, să trăiască cu ei.

Peste doi ani Siouxii au detronat pe uzurpătorul care se dovedise laș în bătălie. Fiind seminția în mare primejdie, au venit solii să-l roage pe viteazul exilat ca să se întoarcă.

El s'a întors, a învins, dar după biruință n'a vrut să rămână mai mult între ei, cu toată rugămintea poporului său.

S'a întors la Cleveland, unde a murit peste zece ani, fiind îngropat de Albi cu multă cinste.

Legende și cântecele Siouxiilor sunt pline cu faptele lui „Săgeată de Fulger“.

La serbarea centenarului dela moartea lui, au venit vre-o cincizeci de Siouxi, cari s'au bocit mult lângă osămintele eroului lor, și au dansat jocuri războinice. Pe urmă au fost escortați la teritoriul destinat lor.

Intorcându-se, ei au dus cu dâșii pe lângă amintirea eroului lor și o mare amărăciune. În drumul lor au văzut câmpii bogate și codri cu tot felul de vânat, cari au fost a lor, și totuși ei mor de foame, pe un loc sterp.

Nu peste mult au spart cordonul, omorând câțiva soldați, și s'au așezat în alt loc. Dar venind un funcționar de stat la ei, au fost îmblânziți cu binele, și când li s'a promis măsură îndoită de alcool, s'au întors la locurile sterpe, jurând credință Statelor-Unite.

Albii nu pot merge la corturile lor, că i-ar ucide. De misionari însă nu se ating de și nu-i ascultă. Ei au credința

că preoții îi apără pe ei, împlânzind mânia Albilor. Dar au frică și de zeul Albilor, care s'a răzbunat adeseori, împruținând vânatul, când ei au ucis vr'un misionar.

Așa le spun lor misionarii catolici, — din motive bine pricepute...

Ei trăesc ca mai demult, prin corturile lor. Bărbații vânează ce mai află, femeile fierb rădăcini și plante, la ușa cortului. Seara se ospătează, isprăvind de obicei mai curând „băutura de foc“ decât cum a fost destinată. Atunci ei cântă cântecele lor bocitoare, ca un fel de ponos cătră Zeul lor, care îi face să sufere și nu îi pustiește pe Albi, să-și poată lua moșia strămoșească, plină cu belșug, care le-a fost răpită.

Cântecul lor, deapururi același, pătrunde prin codri și văi până la posturile de pază, focurile licăresc în depărtare, pe când luna așterne un văl auriu peste jalea corturilor afumate, unde trage de moarte mărirea veche a unui neam desmoștenit și ucis mișelește.

Un misionar a reușit să prindă pe o placă acel cântec, rugăciunea desnădejdiei lor, spunând că o va duce zelului Albilor, ca să le asculte plângerea. Abia așa a reușit să înduplece seminția Siouxiilor, ca unul din ei să cânte în aparatul miraculos. Ei au ținut un stat și au ales pe unul dintre cei mai bătrâni, ca să le cânte în gramofon durerea și ponosul. Și pe când Albii ascultă acest cântec, cu zimbetul pe buze, ei nădăjduesc că zeul Albilor îi va pricepe și le va face dreptate, pedepsind pe Albi. Numai atunci îl vor recunoaște și se vor închina lui, când va dovedi că e atât de bun și drept, cum îl laudă misionarii și va pedepsi nedreptatea ce le-au făcut-o Albii.

Această placă misionarul a vândut-o cu 50 de mii de franci, pentruca să fie multiplicată. Avut-a oare Hristos trebuință și de acești bani?

Iar jalnica rugăciune a unui neam osândit la moarte, ascultată va fi oare de zeul Albilor?

Cu greu cred, că acuma-i „prea târziu!“

V. E. Moldovan.

Lupta pentru existență a popoarelor.

De : I. Ursu.

Ca și indivizii, popoarele au de purtat o veșnică luptă pentru existență. Și dupăcum în lupta cea grea a vieții câștigă biruința indivizii cei mai pregătiți prin educație pentru nevoile vieții, cei cu voința și energia mai pronunțată, tot astfel în veșnica luptă pentru viața a diferitelor popoare, isbutesc să învingă greutățile și să ajungă la biruință numai acelea, cari au un organism perfect echilibrat, sufletul destul de oțelit prin conștiință sau credință și spiritul de solidaritate, disciplină și sacrificiul cel mai dezvoltat. După cum în războiul cel aprig al vieții pot să reziste numai acei indivizi, cari se adaptează împrejurărilor și necesităților vremurilor în care trăiesc, tot asemenea, acele popoare cari nu se adaptează spiritului timpului și nu se înarmează cu elementele de luptă ale lumii în care trăesc, sunt destinate să ajungă în robia altor popoare cu calități mai superioare sau să piară.

Lupta dintre popoare s'a ivit odată cu formarea acestora, ea e veche ca omenirea însași.

Popoarele din lumea veche se luptau pentru zei, pentru interese de stat și exploatare economică. Acelea, cari își perdeau cetatea, care le adăpostea zeei, perdeau în același timp și libertatea și viața lor era pusă la dispoziția victorioșilor dușmani. În veșnicile războaie au triumfat acele popoare, cari au știut să se organizeze și să dea o întrebuințare mai utilă forțelor concentrate. Romanii vor rămânea veșnică pildă de popor cu spirit de organizare, de jertfă și cu pricepere pentru viața de stat. Prin aceste calități ei au supus o bună parte din omenirea veche și cei mai sus puși s'au provăzut cu imense latifundii și cu număr excepțional de sclavi, destinați să lucreze pentru fericirea stăpânilor lor.

În veacul de mijloc mobilul a rămas același. Popoarele s'au luptat pentru credință, pentru teritorii și pentru aducerea altor popoare în sfera lor de exploatare politică și economică. În sensul din urmă s'au manifestat în deosebi popoarele de rasă turanică, inzestrate cu un spirit parastar foarte pronunțat, pentru cari războiul era singurul scop al vieții. În luptă cu popoarele acestea cu calități pentru viața de stat, care pretinde spirit de disciplină și jertfă, au căzut toate acelea, cari aveau individualism pronunțat și erau incapabile de solidaritate și de sacrificiu.

În veacul modern s'au schimbat numai mijloacele, dar scopul a rămas același. Luptele s'au dat pentru întinderi teritoriale, supremație și exploatare și acelea dintre popoare cari nu s'au adaptat vremii și nu s'au provăzut cu legi și instituții, capabile să le pună organismul în stare de apărare, au ispășit cu pierderea libertății și a vieții de stat în capacitatea lor de adaptare, și lipsa spiritului de sacrificiu. Polonii vor rămânea un exemplu clasic în privința aceasta.

În vremurile noastre lupta pentru exploatare reciprocă continuă, s'au schimbat însă formele. Lupta a luat azi formă de concurență pe terenul economic între popoarele independente și de eforturi pentru a ținea în exploatare continuă popoarele mai slabe, căzute în sfera economică a celor mai puternice, iar la cele fără drepturi politice și exploatare în întregime, se observă sbuciumări pentru a ajunge la o viață independentă. Lupta a devenit astăzi mai aprigă de cât ori-când, pentru-că s'au complicat mijloacele de luptă și s'au înmulțit trebuințele vieții la indivizi și la state. Cele, cari și-au ajuns idealul de stat, formând state naționale, caută deșeu pentru surplusul de producție și de populație în țările cu popoare mai puțin pregătite pentru lupta pentru existență, iar cele, cari nu și-au ajuns încă idealul național, fac eforturi uriașe ca să se inarmeze cu armele spirituale și materiale, cari să le dea satisfacție. Cel mai lămurit exemplu de luptă pentru existență ni-l dau astăzi Sârbii din statul sârbesc, cari fac eforturi uriașe pentru a ajunge în limitele teritoriale cari să le asigure o viață independentă economică și politică. Pentru a-și ajunge scopul ei nu se sfiesc însă să calce în picioare principiul pentru care au ridicat armele, principiul libertății și al dreptului de viață al unei națiuni. În urmărirea violentă a intereselor lor, ei nu se dau îndărăt dela sugrumarea Albanezilor, cari reclamă de asemenea dreptul la

viață ca popor liber și independent. Un alt exemplu tot așa de clasic avem în Ungurii dela 1848, cari de abia au cucerit pentru un moment libertatea pentru ei și s'au și grăbit în interesul vieții de a observa o atitudine inversă față de libertatea celorlalte popoare din fostul regat al Sf. Ștefan. Aceasta ne arată că progresul culturai și civilizația cea nouă nu stăpesc instinctele de exploatare. Din contră prin creșterea trebuințelor, luptele dintre popoare devin din ce în ce mai pronunțate ca fond, deși mai puțin expresive în formă și pentru a putea rezista greutăților vieții popoarele trebuie să dobândiască astfel de însușiri sufletești instituții și mijloace materiale, cari să le pună în situație de a putea lupta cu succes în contra acelor popoare, cari ar voi să le exploateze pe terenul politic sau economic.

Insușirea de căpetenie, care să cere azi în lupta cea grea pentru existență, e spiritul de asociație, de solidaritate și de sacrificiu, unit cu muncă și desfășurare de energie. Acel popor, care are mai dezvoltat spiritul de solidaritate, care desfășură cea mai mare activitate, care dă dovezi în același timp de sobritate și are o credință și un ideal, acel popor este pentru vremurile noastre cel mai înarmat în lupta pentru existență. Pe lângă aceasta trage greu în cumpană o concepție justă a vieții și o pricepere reală a intereselor supreme naționale sau de stat, căci idealul național nu este atâta o chestiune de sentiment, ci mai ales de conștiință, fiind dobândit prin cultură și și prin convingere. Arma principală cu care luptă azi omenimea pentru a zdrobi pedecile vieții și a-și croi o viață mai bună e *solidarizarea și organizarea*. Pe terenul economic, cultural și politic astăzi nu se mai poate da lupta fără aceste arme atât de caracteristice ale vremurilor noastre. Dacă ele sunt indispensabile în viața economică și culturală, cu atât mai mult devin necesare în viața politică, mai ales la popoarele acelea, cari vor să iasă din viața de robie și să-și croiască drumul spre o viață independentă națională.

În ce ne privește, nu există un popor, care să fi suferit din cauza lipsei acestor arme, ca poporul nostru românesc. De abia eșit din fașă a și fost părăsit de Români și lăsat fără de organizație și fără de stat în prada tuturor Barbarilor. Mai pe urmă a fost neconținut părăsit de fruntașii selecționați prin avere și prin vitejia din războaie, ceea ce a avut de urmare că turma, părăsită de păstori, a căzut în mâna lupilor, cari n'aveau să o omoare pen-

tru moment, ci aveau să o exploateze neconținut. Astfel a vegetat neamul nostru în Ardeal până în veacul trecut când flăcările conștiinței naționale l'au trezit din somn și i-au dat impulsul să-și facă drum spre o viață în armonie cu spiritul vremii. Sforțări individuale de a construi un drum al vieții naționale s'au făcut în măsură considerabilă, dar nu s'a utilizat arma vremurilor nouă a solidarizării, a concentrării tuturor energiilor, a grupării tuturor forțelor, pentru a ajunge mai ușor și mai sigur la scopul, propus de a construi drumul atât de anevoios al vieții celei nouă.

Astfel a continuat exploatarea economică și politică la care s'a adăugat tentativa de a distruge sufletul și a nu lăsa poporului decât trupul, pentru a duce mai departe jugul, care avea să tragă carul unei clase și a unei culturi cu desăvârșire străine. Spre a putea mântui sufletul atât de indispensabil vieții, neamurile oprimate trebuie să recurgă la instrumentele moderne de apărare și de luptă, cari sunt solidarizarea și organizarea. Fiecare neam își va concentra energiile pe sângura cale admisă de legile țării, care e calea electorală, formând cercuri electorale conduse de un fruntaș de încredere, în care cerc fiecare român și-ar depune sufletul și coroana la dispoziția fruntașului, care la rândul său va sta la dispoziția comitetului central. În felul acesta se obțin două avantaje: unul de natură spirituală, întru cât Românul care a dat coroana și a fost înscris în cerc, capătă încredere în sine și în fruntașii neamului său, prin faptul, că nu se știe izolat și că aparține unei grupări, capabile să dea întrebuințare utilă energiei naționale. Să țină astfel și încrederea și idealul în veșnică încordare așa după cum se cere la o națiune, care voește să soarbă din aerul libertății naționale. Dar și mai mare este avantajul, că neamul nostru va găsi în această grupare un instrument, care va putea să pună în valoare în momentele necesare energiile concentrate ale națiunii, care poate deveni în acest chip o forță politică, de care trebuie să țină cont factorii politici ai națiunii dominante. Prin aceasta organismul național se întărește și devine o forță capabilă să înfrunte atacurile dinafară și să-și creeze o viață conform cu spiritul din vremurile noastre. Pe lângă aceasta arma solidarizării trebuie să găsească o întrebuințare și mai întinsă prin alianță cu celelalte neamuri din patrie, cu cari ai noștri au identitate de interese. Această solidaritate a tuturor națiunilor de aceeași soarte, această

quadruplă alianță a Românilor, Croaților, Sârbilor, Slovacilor, va putea deveni o forță capabilă nu numai să se afirme în lupta pentru existență, ci și pentru a forța o viață modernă pentru toate neamurile de sub Coroana Sfântului Ștefan. Când fiecare națiune în parte își va întări organismul prin armele acestea ale solidarizării și ale organizării, iar pe de altă parte când toate se vor uni pentru a-și apăra interesele comune, atunci calea care va duce la satisfacție, nu va fi atât de anevoioasă și se vor putea avea șorți de izbândă. Dar fără aceste arme, fără muncă și energie excepțională desfășurată de frunțași pentru organizare, fără această concentrare de energii, neamurile asuprite vor continua să rămână nu numai în stare de exploatare economică, dar își vor pierde sufletul și dreptul la viața națională, căci numai acele popoare pot să-și afirme viața, cari se știu adapta la împrejurări, cari se înarmează cu spiritul vremii, în care trăesc și cari se înarmează cu instrumentele de luptă contimporane. Viața e o continuă luptă și valurile furtunoase ale acestei vieți nu le pot învinge decât popoarele cari se înarmează cu cele mai perfecționate arme spirituale și materiale și e natural că popoarele cari nu le au să ajungă în exploatarea pe toate terenele a popoarelor, cari sunt la înălțimea vremii în care trăesc.

Pe drumuri nouă pentru înstărirea satelor.

Aşa numitele „asigurări cu depuneri“ sunt un progres însemnat pe terenul asigurărilor de viață. O singură privire peste conspectul băncii „Universale“, (o parte întregitoare a băncii „Assicurazioni Generali“ din Triest,) ne va încredința despre însemnătatea economică a depunerilor împreunate cu asigurare.

„Universale“ a fost înființată la 1897 de către „Assicurazioni Generali“ cu un capital de 2 milioane cor. pentru răspândirea asigurărilor în popor. În 1906 fondul ei de asigurări este 15 milioane, emițând 135,099 polițe pe suma de 37.300,000 cor.

Se vede prin urmare cât de repede a prins rădăcini, mai cu seamă în Austria și părțile de apus ale Ungariei.

Pentru răspândirea asigurărilor cu depuneri în Ardeal, abea acum se fac întâiele încercări.

Cred că rămân între cadrele programului revistei noastre, dacă o să lămuresc felul și rostul acestor asigurări.

Un om de 30 de ani vrea să asigureze o sumă oarecare pe seama familiei, zestre, spese de studiu, o călătorie în străinătate ori pentru cheltuelile cu serviciul militar etc.

Asigurarea se face pe 15 ani, fiind asta singura combinație la asigurările populare. Plata se face după unități de 1000 cor. fiind suma de 50.000 cor. cea mai mare sumă ce se poate asigura.

Asiguratul se obligă să depună la o bancă regulată, fie și Românească, dacă e în legătură cu „Universale“ pe fiecare săptămână suma de 1 cor. timp de 15 ani. Pentru suma depusă, primește pe tot timpul 4% și camăta cametelor.

Plătește apoi un adaos săptămânal de 20 fil. care adaos în anul al 3 și 4-lea scade la 18 fil. anul 5—6 la 16 fil. anul 7—8 la 14 fil. anul 9—10 la 12 fil. anul 11-lea la 10 fil. anul 12-lea 8 fil. al 13-lea 6 fil. anul 14-lea 4 fil. și în anul din urmă la 2 fil. Acest adaos servește pentru asigurarea la caz de moarte. Dacă prin urmare, asiguratul ajunge

în viață terminul de 15 ani primește suma de 1000 cor., iar dacă moare în restâmp, urmașii primesc imediat suma întreagă de 1000 cor.

Să presupunem însă că din cutare motiv ar înceta cu depunerile de 1 cor. la săptămână, de pildă în anul al 8-lea. Banii lui nu se pierd, deoarece dela bancă are libel de depunere de unde poate să ridice depunerea oricând, primind și 4% plus camăta cametelor.

Peste tot condițiile la astfel de asigurări sunt atât de ușoare și liberale, încât nici un fel de asigurare nu-i poate purta concurența.

La ratele săptămânale are fiecare opt săptămâni de respiro. Ratele depuse aduc camete și se pot ridica la trebuință, scăzînduse numai cele plătite în jumătatea dintăului an, — adeca 26 cor.

Punem cazul că un bărbat sau femeie de 25 ani, face asigurare cu depunere, pe suma de 4000 cor. Plătește 10 ani și atunci ridică depunerea.

A plătit :

Depuneri de câte 4 cor. la săptămână, în 10 ani suma de cor. 2080.—
Aadaos pentru asigurarea vieții, în 10 ani „ 332·80

De tot : cor. 2412·80

In schimb primește :

Capital plătit cor. 2080.—
4 procente și interesele intereselor pe 10 ani „ 417·28

De tot cor. : 2497·28

Din asta, fiindcă asigurarea încetează înainte de termin, se detrag depunerile din prima jumătate de an, de $4 \times 26 = 104$ coroane.

Resultă că pentru rizico-ul ce s'a purtat 10 ani de-arîndul, asigurându-i-se 4000 cor. dacă ar fi murit, nu a plătit decât 19 cor. 52 fil. Un alt favor ar fi că și femeile se pot asigura, fără taxe deosebite și că se primesc la asigurare persoane până la etatea de 60 ani. Taxele pentru vizitația medicală le plătește societatea.

Un alt favor, important pentru noi și cauza noastră economică este, că banii astfel depuși rămân la o bancă românească.

Să nu întârziem prin urmare cu introducerea acestor asigurări la poporul nostru.

Aproape tot pe atât de importantă este pentru noi *asigurarea vitelor*.

S'a făcut și prin partea noastră o încercare de acest fel, dar n'a reușit.

Statul cere dela o astfel de societate o garanție de 200.000 cor. — iar rizicul, e atât de mare, încât o singură boală epidemică de vite ar ruina o societate mai mică de acest fel, ori o tovărășie. Tot „Assicurazioni Generali“ a înființat o bancă „Minerva“, care se ocupă cu acest ram de asigurări și precum ne-am informat, condițiile sunt surprinzător de ușoare. Banca urmează sistemul înființărilor de tovărășii agricole, cari se conduc autonom și poartă o mică parte a răspunderii (câteva procente) dar partea cea mare de rizic o poartă banca „Minerva“.

Să căutăm și noi legătură cu ea, dată fiind importanța uriașe ce o au asigurările de vite asupra propășirii noastre economice.

Având legături cu bănci mari și bănci *streine*, vom fi feriți și de influințele supărătoare ale șovinismului maghiar și vom evita greșala săvârșită chiar acum de curând la noi.

Nic. Drumaru.

Accente.

Dr. Eugen Bianu.

Invitat din partea redacției acestei reviste, menită a îndeplini o datorie imperativă, mă voi încerca a aduce cetitorilor noștri sub titlul de mai sus număr de număr toate notele mai marcante din presa vieneză, cărora le datorim importanță în situația poporului românesc din Monarhie. Transpunerea firească a punctului de gravitate a politicii românești, după vre-o câteva oscilări, în definitiv dela Pesta la Viena, de unde zorile unui moment istoric — care pe nesimțite pare a se apropia — vor împurpura nu peste mult cu zimbetul lor ironic ruinele unei concepții mistuite de găunoșia anormalității proprii, ne justifică îndeajuns existența acestei spicuirii a părerilor competente. În înșurirea acestor crâmpie a gândirii serioare dorim întărirea contactului, acum încă informativ, cu cei purtați de același gând, absolut necesar pentru înfăptuirea integrității noastre. Le vom aduce în orânduirea lor cronologică.

*

În 21 Noiembrie a avut loc în Viena constituirea „*Ligei monarhice*”. O cerință a împrejurărilor, desvălită prin cuvântul d-lui *Franz X. v. Meyer*, exponentul acestui gând superior, care își primise fără întârziare somațiunea prin întărirea statutelor sale.

Statutele, a căror detalii ne lipsesc încă, conțin șase puncte, drept poziții principale a programului, emanate din unitatea Monarhiei așezate pe sancțiunea pragmatică dela 19 Aprilie 1713. Primul punct prezintă planul unei schimbări radicali a sistemurilor mincinoase invocând *reactivarea parlamentului împărătesc*, așa precum a fost instituit prin patentul din Făurariul anului 1861, neșters încă până azi de nici o lege. Pentru reînvierea acestui stadiu sănătos între hotarile Monarhiei vor fi consultați toți pașii de lipsă.

Punctul al doilea conține ideea *egalei îndreptări* a tuturor provinciilor și popoarelor din *Monarhie*. A cărei realizarea o cugetă prin rolul intermediatoric ce l'ar primi

între toate popoarele Monarhiei. Liga va încerca constituirea unei comisii, în care fiecare națiune își va avea doi bărbați de caracter autoritativ, înfăptuind astfel un juriu superior în toate chestiunile naționale ce se vor ivi.

Al treilea punct fixează raportul ligei față de politica externă, a cărei deviză e conzervarea cu orice preț a *autorității de mare putere a Monarhiei*. În chestiunile din Balcan dorește desvoltarea liberă și constituțională a popoarelor balcanice inclusive și a Albanezilor și a *Macedoromânilor!* — a căror desvoltare Monarhia va trebui s'o protejeze cu toată forța sa, după ce raportul politic și economic între ambele părți a devenit mai strâns.

În punctul al patrulea voește *ajutorarea economică a țării* prin ridicarea culturală a părților mai înapoiate din estul și sudul Monarhiei, adică Galiția ostică, *Bucovina, Ardealul, Banatul, Croația, Bosnia, Herțegovina, Dalmația și Istria*. Un birou al Ligei așezat în Viena va îngriji legăturile economice și întreprinderile reciproce între centrele industriale din nord-vestul Monarhiei și părțile amintite.

Punctul cinci tractează înființarea unor *stațiuni de recreare* pentru ostașii noștri; iar al șaselea prevede *modul de propagandă* al acestui ideal prin conferințe în limba poporului respectiv, plănuite prin largul Monarhiei.

Ideia „Ligei Monarhice“ o putem considera ca singura diagnoză a Monarhiei „*gravide*“ — precum accentuase un politician; — și programul ei e terapia cea mai naturală și sănătoasă a salvării sale. *Intărirea economică-culturală și egala îndreptățire politică a tuturor popoarelor* este simburile unor vremi plăzmuite nu numai pentru un moment trecător. Noi Români ai Monarhiei, cari încă și azi purtăm acelaș gând — acum, când în asfințitul obșteștei noastre credințe, pângărite adesea cu puțină precumpănire, am așteptat de mult ivirea unor semne mai bune, — îi putem purta acestui gest, înlaurat de razele celei mai înalte bunăvoințe, numai sincerile noastre simpatii.

*

Împăcarea germâno-maghiară, prinsă cu mai multă sau mai puțină obiectivitate din ambele tabere, primise o nuanță mai serioasă prin pășirea d-lui Dr. Baernreithers în arena discuțiilor. În fața ideilor sale așternute în revista „Oesterreichische Rundschau“ se ridică contele Tisza cu buciumul său „Magyar Figyelő“.

În presa noastră, punctul nostru de vedere, mai recent a fost fixat din partea d-lui A. C. Popovici prin de-

clarațiile sale motivate într'un interviu acordat ziarului „Românul“ și de dl Dr. A. Vaida în conferința sa ținută la Clubul german.

În numărul cel mai nou al revistei „Oesterreichische Rundschau“ dl E. Treumund un cunoscător obiectiv al chestiunii, având înaintea sa punctele ambelor părți, combate exhibițiile contelui dela Geszt, care prezintase problema amintită de o chestiune particulară atât a maghiarilor hegemonici cât și a germanilor austriaci. „*Revizuirea radicală a așa numitei idei a statului național maghiar este înainte de toate o conditio sine qua non a unei discuții în merit a chestiunii!*“ observă dl Treumund atât de profund.

Memento!

*

Ținuta României în convulziunea politică a zilelor noastre înourate se discută pretutindeni în lumea largă. Organul „Gross Oesterreich“ pășește în numărul său din 15 Dec. n. pentru înnoirea cât mai grabnică a legăturii înomissibile cu regatul Român.

Pretinia sinceră a României, care ne-a asigurat în repetite rânduri rezultate valoroase, zice „Gross Oesterreich“ încheindu-și constatările sale bine chibzuite, va fi asigurată numai prin „compensațiile culturale dăruite României prin realizarea egalei îndreptățiri politice și constituționale a celor patru milioane de Români din Ungaria! — a căror amicitie ni este prețioasă ca și pâinea de toate zilele!”

Din trecutul apropiat.

— O enigmă istorică. —

În „Cartea de Aur“, Vol. V. p. 38. — aflăm următoarele :

„În 10 Dec. 1868. a fost subsris în Ardeal de câțiva fruntași Român, un memorand menit să fie prezentat cancelarului Austro-Ungar *Beust* dela Wiena. În 30 Dec. 1868. unul dintre subscriitorii l'a și prezentat de fapt cancelarului, care l'a luat în primire cu multă bunăvoință și a promis că'l va studia. Scopul acestui Memorand a fost de a informa, de a atrage atențiunea cancelarului asupra Românilor din Transilvania, cari sunt mereu denunțați ca iredentiști, ca da-

coromaniști, ca periculoși pentru monarhie și pe baza asta sunt spionați, persecutați și conturbați chiar și în sanctuarul familiar.

Cancelarul a răspuns celui ce i-a predat memorandumul că toate acuzele ce se ridică în contra Românilor *vin dela Pesta*; dar va studia memorandumul, pentru a se convinge care este adevărul. La poalele tronului nu s'au dus acești fruntași de astădată, pentrucă nu aveau nici o speranță în vre-un rezultat bun. — Și-au ținut însă de datorință să informeze exact pe cei din jurul tronului, ca prin aceasta să fie împiedecați în a mai face nedreptate, celui mai credincios și mai loial popor din monarhia Austro-Ungară.“

„Cum-că *cine* sunt fruntașii cari au subscris acest memorandum, nu mi-a succes să aflu și nici aceea, că cine l'a predat cancelarului Beust. Din faptul însă că despre predare s'a trimis înmediat raport ziarului „Românul“ din București și din faptul, că în chestii mari naționale Georgiu Barițiu era colaboratorul și corespondentul „Românului“ deduc că el a fost încredințat din partea subscriitorilor cu predarea. Presupunerea mi-o întărește și faptul, că tot în „Românul“ a fost publicată și o parte mai însemnată a memorandumului!...

DI. Dr. Amos Frâncu, înțelegând menirea revistei noastre, are bunăvoința să ne pună la dispoziție două scrisori adresate fericitului Ilie Măcelariu, din cari apare adevărul istoric, că memorandumul din chestie a fost scris și înaintat prin fericitul Elie Măcelariu. — Le publicăm cu omiterea unor părți intime familiare.

Dr. Iosif Hodoșiu către I. Măcelariu.

Baiadecrișiu, 4-10 866.

Frate Ilie.

Îm place foarte mult scrisoarea ce mi-ai comunicat în copie; păcat că nu se poate, vreau să zic, că nu lași a se publica; ci quod defertur non aufertur, în acea scrisoare este un document istoric foarte palpitanț și-i va veni timpul când la ocaziune dată se va putea folosi de minune. Mi place, foarte mult îmi place, și mi-ai făcut o bucurie foarte mare că ai avut gentileță de mi-o ai împărtășit. Mi-ar plăcea și ți-ași mulțami când alte asemenea arte ale minții și inimei tale încă mi le-ai împărtăși. Tu ști că eu încă am făcut asemenea față cu tine.

Acum fi sănătos. La Pestere să nu ne mai vedem în calitatea în care ne-am despărțit de-acolo.

Soția mea sărută pe doamna și te salută pe tine, eu ve salut din
 inimă și sunt al teu

amic

Hodoșiu.

Iată acum și a doua scrisoare !

Prot. Ioan Hania către I. Măcelariu.

Sibiu 12-8 869.

Frate Ilie!

Am primit scrisoarea ta dta Pesta 8 curg. o am citit cu toată atențiunea și — lăsând partea „Transilvaniei“ noastre cu ceia ce după părerea ta, n-ar fi trebuit să se întâmple și despre care vom vorbi la timpul său mai pe larg lăsându-le la o parte — am înțeles dintrânsa că tu presupui că eu — ca cum mi-ai fi descoperit cândva — știu scopul ducerii tale la Viena, pentru aceea cred că tu arunci vorbele: memorand, publicitate, substernere la *Mohamed*, ca nește lucruri mie deplin cunoscute. Eu recunosc slăbiciunea la care am ajuns și eu a numără 51 ani din viață-mi, sau pentru altele cari nu e minune de-mi vor fi confundat memoria, slăbiciunea adevă: de a uita curând, însă pe lângă toate acestea mulțămîtă lui Dzeu, lucrurile mai înșămbrate nu le uit, le țin minte mult timp — și așa zic că nu e cu puțință că tu să-mi fi comunicat și scris scopul ducerii tale la Viena și eu să-l fi uitat. Pentru aceea să ierți dacă eu din parte-mi zic că eu: memorandum, publicitatea lui, și substernerea la M dacă acestea sunt scopul călătoriei tale la Viena — nu le pricep din timpul mai din urmă, fără numai din ceia ce știu din „Mercuria“. După „Mercuria“ știu că au mai *urmat* altele cu memorandum al căror rezultat mie cel puțin nu mi-e cunoscut. Cred că nu va fi așa și cu alții mai competenți, care de va fi, vei face după cum ve va fi fost înțelesul. Mi-ar părea însă foarte rău dacă tu în o cauză așa de momentoaasă după înțelesul câștigat în întâlniri singuratic, te-ai fi dus la Viena nehotărît: că ce să faci? și să faci dela tine ceea ce-ți vor dicta împrejurările de-acolo. Una astfel de procedere nu numai n'ar ajuta ci ar compromite întreaga cauză și ar deschide toate porțile activiștilor, cari voesc a se folosi de toate și toți pașii greșiți. Ar fi un lucru a priori pierdut, dacă tu n-ai fi putut aduna în juru-ți un număr de bărbați, cari să fie știut conserva sfințenia lucrului și cu cari — comunicându-le lucrul — să te fi consultat. Nu ști tu că pînăcând cauza națională a fost *respublica*, a fost în onoare și tare, iar de când s-a încumetat a o monopoliza un *singuratic*, o a subminat și numai amenințarea căderii ei l-a nimicit? Eu cum am zis nu știu ce cuprinde în sine memorandum, nu știu de nici un înțeles de procedere. Dacă știu alții n'ai înțelesul procedendi, dacă ai un memorandum cu atâtea *subscrieri*, care să poată reprezenta națiunea, fă după înțelesul câștigat, iar dacă nu? întoarce-te acasă și un sfărănări în lucru că un pas greșit e cu mult mai stricăcios decât nimic.

Al tău
I. Hania.

Glosse.

Dr. Valer Moldovan.

(*Di Nicolae Iorga în parlament*). Câtă depărtare e între *instinctul* național al unui țaran român dintr'un sat curat românesc și între *conștiința* națională exuberantă și cuceritoare a Dlui N. Iorga.

Ceeace la țaranul român e numai o forță latentă, urmare firească a unei *lex inertiae* etnice, se preface la Dl Iorga într'o forță conștientă, care e în stare să supună și să răpească cu sine toate mințile și inimile cu cari vine în atingere.

Conștiința sau mai bine zis instinctul conservării naționale a țaranului e o forță nebiruită, nu însă în sine, ci numai împreună cu a celorlalți țarani din satul respectiv și numai în mediul acela. Scoate-l pe un astfel de țaran din satul lui și așează-l într'un oraș străin de limba lui și vei vedea ce iute își va uita de toate cele învățate acasă și ce lesne se va asimila noului mediu social.

Din potrivă cel ce a ajuns, fie prin sîceti, fie prin școală, la un anumit grad de conștiință națională, va opune noului mediu o rezistență care va sta în proporție directă cu gradul acesta de conștiință.

Privită din punctul acesta de vedere personalitatea Dlui N. Iorga trebuie se fie pentru noi toți acești din Ungaria un model de urmat și o culme de care a ne apropia trebuie să ne fie una dintre cele mai serioase nisuiți.

Dar Dl Iorga îndeplinește chiar și în țara românească o misiune de trezire a conștiinței naționale, vrednică de admirația tuturor.

Intr'un stat curat național locul luptelor naționale îl ocupă luptele de partid. Iar ceeace la noi e conștiința națională, în statul național se cheamă : patriotizm.

Deosebirea e că pe când luptele naționale trezesc și întăresc conștiința națională, pe atunci din potrivă, luptele de partid adeseori slăbesc patriotizmul.

În țara românească, unde luptele de partid sunt destul de nemiloase și de aprinse, e lipsă să fie în parlament un bărbat ca Dl N. Iorga, care nu-i nici liberal, nici conservator, nici chiar conservator-democrat nu-i, ci simplu : Român. Și încă ce Român !

Prezența lui în parlament cred că va fi un veșnic și viu memento pentru ceice, orbiți de patimi, ar uita că în linia primă sunt și trebuie să fie Români și buni patrioți și numai după asta : liberali sau conservatori.

Salutăm pe Dl Iorga în parlamentul român, unde va reprezenta *idealul patriotizmului*, cum pentru noi cei din Ardeal este și va rămâne *idealul conștiinței naționale*.

(*Wie hat er früher geheisen?*) E cunoscută anecdota cu jidanul din provincie când s'a dus pentru întâia dată la Pesta.

Un alt jidan din capitală i-se oferea de călăuză și îl purta pe toate edificiile și monumentele mai de seamă a capitalei. Ajung și la o statuie.

— Uite, asta e statua marelui bărbat de stat Eötvös — explică ciceronele.

„Eötvös? Eötvös?“ „Wie hat er früher geheisen?“ Intrebă jidanul din provincie, mirându-se și repetând mereu numele ce i-se pare a fi foarte cunoscut.

Era firm convins jidanul, că și Eötvös va fi fost unul de-al lor și că numele din moși-strămoși va fi fost „Silberstein“ sau știe Dzeu cine.

Nu știu prin ce asociare de idei întrebarea asta caracteristică a jidanului mi s'a imprimat adânc în memorie.

Și deatunci de câteori se întâmplă se cetesc în presa ungurească sau se aud în parlament vreun discurs înjurios la adresa naționalităților și în special la a românilor, instinctiv îmi vine să pun întrebarea că joare care a fost numele original al patriotului, care vrea să-și facă vânt și să se urce pe scara meritelor patriotice înjurându-ne pe noi. Din o sută de cazuri abea va fi unul singur, când întrebarea:

„Wie hat er früher geheisen?“ să nu fie justificată și în același timp se nu ne esplice o întregă și fidelă pagină a istoriei contimporane a patriei noastre, când iubirea de neam și lupta pentru drepturile lui este privită drept cea mai grea crimă, chiar ca o tradare de patrie, pe când renegațiunea și spiritul șovinist al tuturor transfugilor e un merit și cel mai sigur mijloc de căpătuială.

(*Mângăerile deșarte ale statisticeii*).

E mare bucurie în lumea celorce le place a se îmbăta cu apă rece. Ci că rezultatele numerotării din 1910 au fost peste așteptare favorabile rasei maghiare. Așa un spor fenomenal nu s'a mai pomenit la nici un alt popor din lume.

Dacă se vor spori concetățenii noștri numai în 50 de ani în proporția sporului dovedit în cei zece ani din urmă, ne vom trezi că cele 30 de milioane visate de Dl Rákosi, papa imperialismului maghiar, nici n'ar fi o utopie așa de patentă cum s'ar crede la prima vedere.

Năcazul e însă că nu știm de unde se vor mai recruta în viitor elementele nouă, sau să le numim pe nume, „umplăturile“ acele, cari sunt așa de bine venite pentru orice statistică cu tendinți.

E constatat anume că în ultimii zece ani s'a îndeplinit definitiv o metamorfoză a Evreilor din Ungaria din punctul de vedere al limbii

de conversație, sau cum zice statistica noastră a limbii „pe care o vorbesc mai bucuros“.

În direcția asta deci nu se mai poate aștepta o sporire galopantă a statisticeii în favorul Maghiarilor.

E adevărat că vin mereu dinspre Galiția elemente noi cu „limbă de conversație germană“ dar cu dorul ferbinte de-a o schimba cu cea maghiară.

Emigrarea aceasta de Cazari însă nu e tocmai plăcută imperialiștilor feudali, și nici nu e așa de număroasă, ca să îndreptățescă nădăjduirea idealului de 30 milioane, de oarece în felul acesta am putea ajunge ca peste 50 de ani să se diferențieze maghiarizarea în două grupe mari, anume în 15 milioane de maghiari creștini și 15 milioane de maghiari israeliți. Nici chiar la orașe nu mai pot spera Maghiarii o îndreptare de cumpănă a stăteii în favorul lor.

Cea fost de maghiarizat au asimilat până acum.

Ar mai rămânea micile existențe de funcționari recrutați dintre naționalități cari nu au nici independența nici cultura suficientă ca să reziste presiunii maghiarizătoare a puterii de stat.

Iar plusul de candidați la aceste oficii ieșit din sinul maghiarimii și al ovreilor a redus mult numărul funcționarilor recrutați dintre naționalități.

Deci nici din partea asta nu au ce spera mult, în viitor.

Ar resta puterea propagativă a însuși rasei maghiare.

Cunoscând însă boala zweikindersistemului care chiar printre maghiari bântue mai tare, ținând cont și de adevărul că naționalitățile sunt, *cel puțin* așa de spornice și dăruite cu copiii mulți, ca Maghiarii, e mai mult ca sigur, că datele statistice în viitor nici pe lângă cele mai rafinate apucături nu vor mai putea arăta un spor așa de fără păreche în favorul maghiarilor ca cele din 1910.

Să nu ne șperiem deci de osanalele și chiotele presei ungurești ci să trecem cu un zimbet peste mângăerile și iluziile deșarte ce și le făuresc din datele înșelătoare ale numerotărei din urmă.

Organizația economică a satelor.

— (Proiect adresat „Asociațiunii“ din partea dlui Dr. Amos Frâncu. —

Onoratalui Comitet central al „Asociațiunii“ pentru literatura română și cultura poporului român.

Sibiu.

Cu prilejul adunării generale a institutului nostru dela 27 Mart. c. sa ținut o conferință a membrilor direcțiunii și a comitetului de reviziune cu aproape toți bărbații de încredere și conducătorii reuniunilor de credit sătești, create în curs de 10 ani prin institutul „Economul“ și pe baza experiențelor câștigate s'a supus unei discuțiuni amănunțite mișcarea cooperativă pornită în timpul din urmă și în sânul „Asociațiunii“.

Aceasta conferință aprețiind importanța capitală a organizației cooperative la țărănimea noastră deoparte, dealtă însă și disolutia ce ar putea amenința întreagă viața economică a poporului românesc prin o greșită îndrumare, a încredințat direcțiunea noastră de a descoperi Onoratalui comitet al „Asociațiunii“ vederile sale asupra obiectului:

Pentru soluțiunea problemei cooperative conferința noastră nu socotește potrivită o intervenție directă și organizatoare a „Asociațiunii“ noastre întru instituirea unei centrale sau unor însoțiri în raport cu „Asociațiunea“, ci crede admisibilă pentru „Asociațiune“ numai propaganda culturală a a ideilor economice bine stabilite. Dimpotrivă ține mai ales a inzista pentru organizarea în primul plan al însoțirilor de credit după sistemul „Raiffeisen“ acomodat raporturilor noastre — deci pe baza răspunderii solidare — prin gruparea numai a elementelor fruntașe din sate între membrii și pentru afilierea acestor însoțiri la cea mai puternică bancă din regiune. Aceasta din motivul că numai astfel să poate garanta creditul, siguranța și controlul și o conlucrare armonică sistematică a factorilor noștrii economici organizați și care așteaptă organizare, având sub raportul creditului băncile constituite în „Solidaritatea“ o centrală, față de care crearea unei alteia paralel nu ar corăspunde scopului și nu este justificată prin conziderații obiective. Însoțirile de valorizare, cumpărare și conzum să se pună în lucrare la sate numai după organiza-

zarea însoșirilor de credit și iarăși în legătură cu banca regională indicată, observându-se cu rigoare diferența de organizație ce să impune la deosebitele categorii ale progresului economic.

Astfel pe când la creditul țărănesc sunt indicate însoșirile cu răspundere nelimitată, pe atunci problemele agrare mai largi în particular sub raportul industrial și comercial și pentru un teritor mai vast, se vor rezolvi numai cu greu, târziu și reduse prin sistemul de însoșiri bazat pe principiul răspunderii solidare și izolate unele de altele.

Dimpotrivă: organizația regională, forța de capitali și rezerve, reputația stabilită în piețele comerciale, personalul tehnic creat și ușor de întregit cu specialiști agrari, industriali și comerciali, partea în conducere a clasei de proprietari și întreagă țărănime ca clientelă, rezervă băncilor noastre de acțiuni misiunea de a da o soluție adecuată problemei agrare în limite estinse după ținut și și sub raporturile comerciale și industriale, având banca unei regiuni a crea în contact pentru aceste scopuri tovarășii speciale sătești, în afară de cele de credit, la cari în deosebire față cu însoșirile de credit, să se admită răspunderea limitată și participarea tuturor elementelor din sat, iar toate băncile împreună formând o nouă centrală agrară țărănească și pentru problemele industriale și comerciale în legătură.

Când în vederea interesului obștesc ne permitem a supune aceste vederi apretierii onoratului comitet, ne luăm voie a prezenta statutul tip în vigoare la cele 10 reuniuni de credit afiliate nouă și ne rugăm să se conzidere la judecarea chestiunii faptul că numai sistemul reuniunilor puse în practică prin „Economul“ a dat o serie de însoșiri sătești, tari capabile de dezvoltare, deci credem, că rezultatul este cel mai grav argument, mai ales în chestiuni economice.

Cu toate acestea, încât scurtele noastre espuneri n'ar fi socotite destul de esplicite, suntem cu plăcere gata de a dezvolta și mai pe larg motivele, ceri au determinat conferența noastră la punctul de plecare de mai sus și rugându-vă ca acesta să fie dat publicității în „Transilvania“, semnăm :

Cluj, 22 Mai 1912.

Cu distinsă stimă :

„ECONOMUL“
instituit de credit și economii
dir. ezec. Dr. FRÂNCU.

Momente.

*La rubrica asta statornică, vom da păreri și însemnări scurte, despre întâmplări și apariții mai de seamă în viața noastră de peste lună. — Intrucât unele păreri și constatări ar fi greșite, judece publicul. Autorul singur să fie răspunzător și să-i fie singura scuză: *errare humanum*.*

*

Lumea tremură de teama războiului european. — Cât de naivă-i lumea! Sunt unele semne, foarte neînsemnate la aparență, — dar sigure, cari ne liniștesc și ne spun cu hotărâre, că între Austro-Ungaria și Rusia nu va fi război de astădată.

Cum țaranul, când vede scroafa cu paiul în gură, știe că va fi ploaie, noi văzând atitudinea guvernului feudal Ungar față cu Români, știm cu hotărâre, că nu va fi război.

Când am citit despre decisiul guvernului în cauza fondului de la Năsăud, am știut că nu poate fi vorba de război. Iar când am auzit că procurorul a pornit de nou pe calea proceselor de presă, începând cu „Românul“ din Arad, aș fi luat otravă, că nu poate fi nici vorbă de război.

Doar... hm! — dacă ar fi să fie război cu Rusia, — Viena ar aplica o botniță „interimală“ guvernului feudal din Budapesta, ca să nu ne incolțească chiar atunci, în momentele când simpatia gata de jertfă a celor 12 milioane de Români începe să aibă importanță pentru coteria politică Austriacă.

Până când auziți de procese de presă și hotărâri ministeriale de felul celeia din chestia fondului grănițeresc, — până-când „Christifideismul“ mai grassează pe ale noastre plaiuri, nu vă temeți de război. Când veți ceti însă, că s'a șters legea lui Apponyi, că s'a urcat congrua preoțimei, — că deputații noștri au fost îndredniciți de o vorbă „serioasă“ din partea guvernărilor feudali, — când veți ceti, că dl. Francisc Iosif a chemat la Viena pe — Alexandru Vaida sau cel puțin pe Ioan Mihu, — să puneți mâna pe armă Români, că războiul va urma cu abunăseamă.

Și să învingeți! Să năvăliți ca viforul asupra potrivnicilor „bunului Împărat“ și să învingeți, ca niște „grănițeri perseveranți în credință“.

Iar după învingere să nu cutezați a vă arăta mirarea, când va începe o nouă serie de — pedepse.

Seghedinul și Vașul va fi de nou plin cu Valachi puturoși, — Mangra va fi făcut „baron“, la Seliște se va face episcopie Greco-Orientală maghiară, fiindcă și Seliștenii încep să învețe ungurește, — pe Detunata se va ridica statuia lui Bendeguz, care și-a uitat pe vremuri pipa acolo, — cu un cuvânt va urma din nou o eră la fel cu cea dela 67 încoace.

Deocamdată însă nu va fi război.

*

„Românul“ din Arad anunță un proces de presă și se miră, că acum, în fața serioaselor evenimente externe, când România se alipește cu o diplomatică fidelitate de Monarhie, guvernul feudal-maghiar îndrăznește să pășească atât de provocător, după vechiul calapod și obicei. Cefind aceste, îmi închipuesc un cioban, răzimat pe măciucă. Lupul vine și îi fură oile. — Ciobanul flueră a pagubă și grăiește dus pe gânduri, cătră tufele de măcieși: Mult mă mir, cum îndrăznește lupul să-mi atace turma, chiar acum, când se arată nouri grei și poate să urmeze o furtună cutropitoare!

„Românul“ și ciobanul uită legile firii. — Rezonul stomacului cere ca lupul să mănce carne...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

În vremea din urmă, „ai noștri“, „cei cinci“, din Camera Ungară, se folosesc zi cu zi de prilej să pună piedeci guvernului, să-l pună în fața păcatelor săvârșite, făcându-l să priceapă, pe temeiul zilelor grele prin cari trecem, că prea ne-a disprețuit până acum.

Nu-i destul că țin adunări populare, cu dări de seamă, — nudesul că au întrerupt lungile „pourparleuri“ cu Stere în chestia primejdiosului poiet, ci, acum vorbesc zilnic la cameră și interpelează chiar și în chestiuni cari demult așteaptă o interpelație. De pildă Alexandru Vaida, cu ascuțitul „pințaluș“ al ironiei sale, probat și pe broaștele clinicelor din Viena, — secționează, în formă de interpelație în cameră faptul că în vagoanele Căilor Ferate Ungare (C. F. U.) inscripțiile, notificările etc. sunt făcute aproape numai în limbi streine, nu însă și în limbile vorbite în stat, d. p. Slovacă și Română. „Cu toate, că vedem notițe în limba Maghiară, Germană, Franceză, Italiană și Croată pe vagoanele din Ardel, — zice dl Vajda în interpelație, — nu suntem mulțumiți, nu numai din punctul de vedere al bunei cuviințe și echității ci și din cât privește folosul practic. Pe liniile noastre din Ardeal vor fi călătorind câte 1.000 Croați și Italieni la an, dar cu siguranță peste un milion de Români. — Numărul și banul acestor din urmă pretinde să se abandoneze în sfârșit jignitorul și puțin justificatul dispreț cu care ne tratează „părintescul“ guvern de atâta vreme. — „Iar ca încheiere și do-

vadă, cât de ridicol e acest dispreț de „fenegyerek“ al guvernului față cu limba atâtor milioane de cetățeni „solvenți“ și față cu *vecinii* „buni de bani“ și „*aliați*“, interpelatorul aduce pilda noiei linii ferate dintre Turda și Abrud.

Pe valea asta, de la Buru în sus, aflii numai Români, ba nici Tuhutum n'a umblat pe acolo, prin urmare nici măcar de dragul „amintirilor istorice“ nu-i admis să faci pe tablele de la stațiuni și de pe întreg lungul liniei numai inscripții maghiare. În vagonete cetești notificări Italiene, Germane, Franceze, Croate și Maghiare, și când vezi, că dintre călătorii pe linia asta din țara Iancului 98 procente sunt Români, la moment ști că ești într'o țară aliată cu România, care are 3 și jumătate milioane de cetățeni Români.

„Ar fi să pleznești de răs și indignare, — zice interpelatorul, — dacă indulgetul umor al moșului nu te-ar mângâia. Când s'a zidit linia asta, pretutindeni vedeai table cu „vigyázz ha jön a vonat!“ — Un străin, Italian, întreabă pe un moș, cum de nu se scrie și românește că „fi atent dacă vine trenul“? Iar moșul i-a răspuns astfel: „Păi, o fi cu înțeles și traba aia! Românii n'are lipsă ca să-i mai spună să se grijască, când vede, că vine trenul, că nu-i prost să se bage în calea lui. Da bagseamă ai lor așa-'s de proști, că dacă nu le scrie anume, se bagă pe tren“. — (Protestări vii și scuipături, din partea deputaților săcui, aleși de Români.)

Răspunsul ministrului de resort a fost foarte scurt, foarte cuprinzător și foarte logic. Iată-l: Ne miră pe toți numai pomenita îndrăzneală trădătoare de patrie a interpelatorului. — Când cineva cumpără bilet pentru „căile ferate maghiare“, plătește cu bancnote cari au inscripție numai maghiară pe latura care ni se cuvine nouă. Fiind astfel acei bani numai maghiari, precum se vede din inscripție, — se cuvine ca și trenul pe care călătorești cu ei să aibă numai inscripție maghiară. Dacă interpelantul are pofta să călătorească de la Cluj la Brașov de pildă, — meargă pe jos ori în cel mai bun caz — ducă-se dracului în Valachia. — (Aplauze frenetice și alte scuipături la adresa trădătorului.)

*

— O modestă interpelație cătră conducerea partidului național: „Am vrea să ne dumerim, oare Arhieriei bisericilor noastre *naționale* fac parte din partidul nostru?”

Dacă nu, de ce nu?

Dacă da, — cum să pricepem faptul că Arhieriei noștri în Casa Fragnașilor iau atitudine diametral opusă cu a reprezentanților din Camera ai partidului?

*

— O rectificare a întâmplării dela cercele:

Maj. Sa: Am auzit că pela D-Voastră au băntuit ploile și esundările...

Epis. Hosszu: Da Majestate, însă mai mult decât plaga asta, ne-a atins „bula cristifidelă“, a cărei desastroos efect nu-l tâmpește nici chiar mângâierea ce o avem când vedem sănătatea deplină de care. Vă bucurați Majestatea Voastră.

*

— Autorul programului politic adoptat și de revista noastră, l'a creat pentru penultima conferință electorală. Neputând însă străbate în conferință din motive pe cari e bine să nu le mai spunem, a fost silit al prezenta la timpul său numai unui cerc restrâns pe aderenți ai partidului.

Fiind însă și astăzi, ba astăzi mai ales, de actualitate, revista noastră l'a adoptat în întregime.

*

Spicuirii. — Spicuim de-ocamdată, până vom da aprecieri generale, — din vorbirile deputaților noștri din Cameră.

Di Mihali de pildă, — gândind să dea o dovadă a loialității noastre, sare peste cal, când declară că Românii ar fi gata să lupte împotriva fraților de sânge, — pentru patrie.

Di Vaida spune că e conștiu de serviciul ce-l face guvernului prin participarea Românilor la discuțiile din cameră.

Partid din opoziție nu face servicii guvernului, mai ales nu unui guvern Lukács și nu chiar între astfel de împrejurări. Iar dacă face, — încetează de-a mai fi — opoziție.

Di Stefan Pop spune că limba maghiară ca limbă liturgică ar fi postulat just și n'are nimic împotriva. Pe noroc că are Papa și canoanele, că ai noștri ar „saluta cu bucurie,“ și o astfel de primejdie ridicată la cub.

În aceeași vorbire, după *traducerea necorectă* din jurnalele noastre a spus: „arhiereul nostru, acest *suflet de nobil* etc.“ — în vreme ce trebuia să spună: „acest suflet nobil“. La toată împrejurarea: si non e vero, e bien trovato.

*

Ai noștri, „cei cinci“ din Cameră, aducând în legătură noul proces al „Românului“, vor interpela de urgență, cum de nu se face proces sionistei „Pesti Hirlap“ pentru agitație și fițuicea „Ujság“ din Cluj pentru același păcat, și pentrucă ne îndeamnă la emigrare în iad, — trimișând dracului întreg neamul Românesc prin condeiuul unui anume Kalmár Antal chiar acum, când țara are trebuință de brațele noastre, pentru apărarea patriei feudalăștilor noștri.

*

Interpelăm de nou: Luat-a comitetul național hotărîri să se facă dispoziții serioase de pe acum pentru o luptă aspră și unitară a tuturora cu prilejul alegerilor pentru municipii, cari se apropie repede împreună cu anul 1913?

*

— În fata chestie a episcopiei dela Hajdudorog, agitația ce stăpânește cu drept cuvânt opinia noastră publică, a dat la suprafață pe lângă probele de neînchipuită slăbiciune și în corectitudini interne, — în fața unui sistem de desființare națională, aplicat alternativ, acum cu perfidie, acum cu violență, — o volbură de soluții și critice, pe care cei atinși au știut să le deplaseze, provocând o discuție confesională și personală.

Noi nu vom uita, că în toată afacerea e în joc naționalitatea și nu confesiunea noastră, și că prin urmare nu e voie să fie prezentată decât sub prizma politică națională, care ne unește pe toți, fără considerare la deosebirile vremelnice clericale.

Cum însă planul de luptă nu se publică înainte de bătaie, soluțiile se pot compromița numai se aștepte prin discuții avansate în pressă, fără să se aștepte până ce forurile legitime își vor spune cuvântul de ordine, noi ne dispensăm, pentru a nu cădea în aceeași greșală, de a discuta soluțiile proiectate. În schimb ne reținem dreptul criticei, pentru tot ce s'a făcut și s'a omis, și pe când constatăm sub acest raport enorma desorientare ce s'a vădit în pressă și discuții publice și remarcăm ce articole de valoare științifică și de critică obiectivă, publicați unul în Nr. din April al „Convorbirilor literale“ sub marca: „Episcopiile Orientale Maghiare“, altul într'o serie de 6 articole din „Românul“ — sub titlul „Legea Românească — lege Ungurească“ și ne rezervăm ca în firul acestor espuneri să relevăm diagnoza și prognoza corectă ce conțin. Cât pentru răspunderi față de trecut și pentru soluțiile ce se indică față de viitor, socotim că este de necesitate pe cât de inexorabilă pe atât de urgentă, *convocarea soborului cu mireni a bisericii Române Unite cu Roma, care nu reclamă și nici nu e permis să fie supus încuviințării guvernului, convocarea conferinței naționale, ca să-și dea verdictul și ordinul politic în afacere, în fața violării unui punct esențial din programul național.* Trist că organul partidului publică articole Rusofile și Austrofile în același număr chiar. Dacă din parte oficială ne vin astfel de îndrumări, ne zăpăcim într'adevăr. Cu cine să fim prin urmare? De ce nu se publică un manifest îndrumător, din partea comitetului? De ce nu se cheamă la sfat conferința națională? Ori va veni manifestul după furtună, precum în chestia Hajdudoroghului comisiunea aleasă la Bălgrad a ținut sfat și a hotărît să hotărească altădată, numai după publicarea „Bulei“?

Am vrea să știm: unde ne sunt conducătorii și îndrumările lor pe aceste vremuri cu miros de pucioasă? Ca după un nou dezastru, să

nu urmeze o nouă epocă de certe și învinuiri, — iată, — noi spunem cuvântul respicat, să se audă.

*

Evenimentele din urmă, cari și-au desfășurat scandalosul mers în Camera Ungurească și împrejurul parlamentului, dovedesc cu prisosință că pasivitatea noastră și-a avut rostul și pricina.

Nu învinovățim însă pe activiști, dea căror bună credință nu ne putem îndoi, — fiindcă nici chiar feudalii unguri nu știau până acum, cât de șubrede sunt temelilele parlamentarizmului maghiar.

*

La Cluj am văzut o broșură, care vorbește despre :

„Gróf Bánffy Miklós kormánybiztos becsülete.“

Aici aflăm și următoarele :

— — — — —
 „Tagadja továbbá a nemes gróf azt is, hogy az „Előre“-vel bármilyen összeköttetései lettek volna — de ugylátszik megfélekedzett arról, hogy 1907-ben az „Előre“-ben megjelent nemzetiségi közleményeket ő sugalmazta volt szerkesztőmnek, tudtomon kívül ; amelyek eredménye a románok közötti nagy perlekedés volt...“

Kolozsvár, 1912. jun. 25-én.

Laskay Árpád

az „Előre“ című lap volt kiadója.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe românește :

„Omenia comisarului stăpânirii : Conte Nicolae Bánffy.“

— — — — —
 „Nu mai vrea să recunoască nobilul conte nici faptul, că a avut legături cu „Előre“ — ori cari ar fi fost acelea ; — precum se vede a uitat, că în 1907 el a inspirat redactorului meu de atunci — fără știrea mea — tot ce s'a publicat referitor la naționalități în „Előre“, și a căror rezultat a fost marile certuri între Români de aici...“

Cluj, 25 Iunie, 1912.

Árpád Laskay

fostul editor al foii : „Előre“.

Să se știe, că la acel ziar au colaborat pe acel timp un număr însemnat de Români din Cluj.

V. E. M.

In clipa din urmă.

— Daruri de serbători — pentru neamul nostru. —

După zbulciul sulletelor românești provocat prin sfășierea bisericii unite, cetim în „*Solia Satelor*“ vestea ce va zgudui toată obștea românească, că după știri din izvoare absolut demne de credință proiectul pentru organizarea unei episcopii gr.-or. maghiare ar fi pregătit și se va desbata încurând, sfășiind astfel și biserica ortodoxă română. Sediul noiei episcopii va fi orașul Szentes. Din atacurile sistematice și nesfârșite ale guvernului feudal, care se asunde (neavând rădăcini în țară), după spatele tronului, apare evident că feudalismul ținteste să provoace un conflict între Români și Coroană, prezentându-se ca expositura acesteia, ceea ce tot așa nu este, precum nu e nici reprezentantul țării.

Astfel fiind noi strâmtorați, conducerea noastră are mai mult ca oricând menirea istorică de a contrapara planul perfid ce vrea să provoace îndelungate neînțelegeri între Coroană și poporul românesc, deopotrivă avisați între sine, și în acest scop, e de datoria comitetului să convoace conferența „ad retinendam Coronam“, — ca să se dea probe lumii, că în fața sorții ce ne amenință: „*Uniți suntem în cugete, uniți în Dumnezeu*“.

*

Față cu sombra priveriște ce ni se desfășură de la Tisa la Carpați, simțim o adevărată mângâiere ce ne îndreptățește la nădejdi, când vedem atitudinea de-opotrivă prudentă și energică a partidelor din Țara Românească, în fața primejdiei dinafară, și în fața unei soluții demne a problemei naționale.

Ceea ce mai ales ne încântă, este unanimitatea care s'a manifestat din partea ambelor partide istorice, prin admiterea fără discuție a proiectelor de răspuns la Mesaj, — pilde clasice ale gândirii politice românești. Relevăm mai ales luminatul patriotism și accentele hotărâte, naționale prin care dl Ioan C. Brăteanu, șeful partidului liberal-național și-a marcat adheșiunea la votul unanim al Camerei.

Se crede cu hotărîre, că în fața acestei situații, va renunța și Dl Iorga de-a provoca discuție. Astfel măiestrul vorbei va practica de astădată virtutea tăcerii.

Red.

Redactor responsabil: Augustin S. Deac.